

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Role Evropské unie v blízkovýchodním mírovém
procesu**

Natálie Nová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

**Role Evropské unie v blízkovýchodním mírovém
procesu**

Natálie Nová

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za její podporu, cenné rady, neochvějnou trpělivost a vždy ochotu pomoci.

Velké poděkování patří i mé rodině, která mě provázela neustálou podporou při psaní této práce.

Obsah

ÚVOD.....	4
1 EVROPSKÁ UNIE A STÁT IZRAEL.....	7
1. 1 SPOLUPRÁCE EU A IZRAELE	8
1. 2 NESHODY MEZI EU A IZRAELEM	9
2 EVROPSKÁ UNIE A STÁT PALESTINA.....	11
2. 1 SPOLUPRÁCE EU A PALESTINY	11
2. 2 FINANČNÍ, ROZVOJOVÁ A HUMANITÁRNÍ POMOC PALESTINĚ OD EVROPSKÉ UNIE.....	12
3 EVROPSKÁ UNIE A MÍROVÝ PROCES MEZI IZRAELEM A PALESTINOU	15
3. 1 EVROPSKÁ UNIE A JEJÍ ROLE V MÍROVÉM PROCESU PŘED ROKEM 1993	16
4 EVROPSKÁ UNIE A JEJÍ ROLE V MÍROVÉM PROCESU MEZI LETY 1993–2022	20
ZÁVĚR.....	40
SEZNAM LITERATURY.....	44
RESUMÉ.....	52

Úvod

Konflikt mezi Izraelem a Palestinou trvá již desítky let a stále nedošlo k mírovému ujednání, jež by boje navždy ukončilo a smířilo protivníky. Boje Izraele a Palestiny se vedou již od roku 1948, kdy byla vyhlášena nezávislost státu Izrael, a tím vznikl samostatný židovský stát. Původně mělo být území bývalého mandátního území Palestina rozděleno na dva státy – arabský a židovský. Židé se vzniku samostatného státu dočkali, ale palestinští Arabové nikoliv, protože nesouhlasili s dělením území mezi ně a židovské obyvatelstvo a ani s tím, jak toto území bylo rozděleno. Palestinci neuznali vznik Izraele na území, které jim podle jejich názoru právem náleží, a proto byly započaty arabsko-izraelské války, do kterých se zapojily i další země z arabského světa, např. Libanon, Sýrie, Jordánsko a Egypt. V 90. letech se mírový proces mezi Izraelem a Palestinou vyznačoval především snahou o vznik nezávislé Palestiny a zlepšení vztahů Izraele s arabskými státy. Výsledkem bylo, že Palestina získala autonomii a Izraeli se podařilo s některými arabskými státy urovnat spory a navázat diplomatické vztahy, předně s Jordánskem (s Egyptem Izrael navázal diplomatické vztahy již v 70. letech 20. století). Boje mezi Palestinou a Izraelem se vedou dodnes, požadavky Palestinců na vznik vlastního státu se nemění, Izrael odmítá ustoupit z okupovaných území na západním břehu Jordánu, a i díky tomu je situace na Blízkém východě značně nestabilní a nadále konfliktní.

Vytváření mírových iniciativ se ujalo mnoho aktérů, zmiňme např. Spojené státy americké, Organizaci spojených národů, Rusko či arabské země. Každý z těchto aktérů se snaží o nastolení míru na Blízkém východě i z důvodu sledování svých vlastních zájmů v regionu. Nejinak tomu je u Evropské unie, o jejíž roli bude má bakalářská práce pojednávat. Evropská unie se angažovala v blízkovýchodním mírovém procesu již před rokem 1993, kdy byla známa pod pojmem Evropské společenství. Na mírových iniciativách pro řešení blízkovýchodního konfliktu často kooperovala spolu s USA či OSN. Po roce 1993 můžeme zpozorovat zvýšení snahy EU o působení v regionu a vytváření vlastních mírových podnětů. V mé bakalářské práci se budu zabývat rolí Evropské unie v blízkovýchodním mírovém

procesu. Konflikt mezi Izraelem a Palestinou je stále aktuální, a i dnes rezonuje Blízkým východem. Je nezbytné vědět, jak postupují mírové iniciativy v konfliktu trvajícím desítky let a kdo se v nich angažuje. Díky tomuto poznání můžeme lépe pochopit, proč je nastolení míru mezi Palestinou a Izraelem tak obtížné, a v čem tkví jádro jejich nepřátelství. Při poučení ze selhání z dřívějších mírových iniciativ možná lze naleznout cestu, která k míru povede.

Cílem této bakalářské práce je vysvětlit vývoj a proměnu role Evropské unie v blízkovýchodním mírovém procesu a v řešení izraelsko-palestinského konfliktu. Uvedu příklady vyvinutých iniciativ a aktivit Evropské unie na Blízkém východě, které napomáhají mírovému procesu a ukáží, jak významným hráčem je Evropská unie v regionu. Budu se věnovat období mezi roky 1993–2022, protože samotný vznik Evropské unie se datuje k roku 1993. Dalším důvodem je, že od roku 1993 se Evropská unie více zabývá společnou zahraniční a bezpečnostní politikou, jejíž část směřuje i k mírovému procesu na Blízkém východě. Nicméně nastíním i vývoj aktivit Evropské unie na Blízkém východě již před rokem 1993. Bakalářská práce představuje deskriptivní studii vztahu mezi Evropskou unií, Izraelem a Palestinou, resp. aktivit Evropské unie v blízkovýchodním mírovém procesu. Zjištěné poznatky dám poté do spojitosti s geopolitickým kontextem.

Předložená bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol. Nejdříve popíši vztahy Evropské unie s Izraelem. Zmíním počátek a vývoj jejich spolupráce, formy spolupráce a v čem panují jejich neshody v rámci konfliktu s Palestinou. Poté se přesunu na vztahy Evropské unie s Palestinou, kde opět nastíním počátek a vývoj jejich spolupráce, popíši, jak Evropská unie Palestinu podporuje v konfliktu s Izraelem, a jaké panují mezi nimi vztahy. Následuje kapitola o postoji Evropské unie k samotnému konfliktu mezi Izraelem a Palestinou, kde bude popsána i role Evropské unie v blízkovýchodním mírovém procesu před rokem 1993. Přiblížím aktivity Evropské unie v rámci blízkovýchodního mírového procesu před rokem 1993, kam řadíme např. dohody z Camp Davidu, Benátskou deklaraci apod. V závěrečné kapitole se přesunu k aktivitám Evropské unie v blízkovýchodním mírovém procesu mezi lety 1993 až 2022. Zde se soustředím

na mírové dohody a iniciativy ze strany EU a Blízkovýchodního kvartetu, jehož součástí je také EU. Představím tzv. Evropsko-středomořské partnerství a Unii pro Středomoří, jež jsou zásadními iniciativami Evropské unie na Blízkém východě. Popíši pozici, funkce a přínos Zvláštního zástupce EU pro mírový proces na Blízkém východě. Věnovat se budu také evropským misím, které proběhly v rámci blízkovýchodního mírového procesu a nastíním, jaký vliv na vývoj mírového procesu měly. Zmíním se i o politické straně Hamás, jejíž vítězství v palestinských volbách se velmi odrazilo na vývoji mírového procesu. V rámci Blízkovýchodního kvartetu vysvětlím jeho vznik, význam a mírový plán *Cestovní mapa*. Na závěr práce představím výsledky mého zkoumání.

1 Evropská unie a stát Izrael

První dohoda o spolupráci mezi státem Izrael a Evropským společenstvím byla podepsána v roce 1975 (Pardo 2009: 39). Nynějším právním základem vztahu mezi státem Izrael a Evropskou unií je Dohoda o přidružení. Vstoupila v platnost v roce 2000 a zahrnuje pravidelný politický dialog, poskytování služeb, volný pohyb kapitálu a posílení vzájemné spolupráce v rámci hospodářské a sociální politiky. Základem této dohody je především dodržování lidských práv a šíření demokratických zásad. V rámci dohody byla vytvořena Rada přidružení, kterou tvoří ministři zahraničních věcí a Výbor přidružení (EEAS 2021d).

K rozšíření spolupráce se státem Izrael dále došlo díky akčnímu plánu z roku 2005, jenž je součástí Evropské politiky sousedství¹. Akční plán vytvořil 10 podvýborů, které řeší priority této spolupráce a také představují prostor pro výměnu názorů (EEAS 2021a; EEAS 2021d). Akční plán se dotýká i samotného mírového procesu mezi Izraelem a Palestinou. Zmiňuje se v něm, že Izrael musí dbát na dodržování mezinárodního práva a minimalizovat jakékoli negativní dopady vojenských či bezpečnostních akcí na civilistech (Sen 2022). V rámci Evropské politiky sousedství jsou poskytovány Izraeli finance, které posilují spolupráci s izraelskou vládou či dále putují i k nevládním izraelským subjektům. Evropská unie a Izrael také spolu vzájemně kooperují v oblasti výzkumu a rozvoji technologií (EEAS 2021d; Pardo 2009: 41). Izrael je jedním z partnerů, jež se podílejí na programu Evropsko-středomořského partnerství, jenž bude zmíněn dále v textu.

V roce 2007 se Evropská unie a stát Izrael dohodly na zřízení tzv. reflexní skupiny, která má za úkol prověřovat a hledat další možnosti spolupráce a na základě vůle obou aktérů rozvíjet a vylepšovat dále svoje partnerství. Došlo k posílení vzájemného politického dialogu, což se projevilo zejména rozhodnutím

¹ Evropská politika sousedství (v orig. European Neighbourhood Policy) je rámec zahraniční politiky EU, jenž se týká přiblížení EU k jejím východním a jižním sousedům. Vzájemná spolupráce by měla vzájemně přinést prospěch a stabilitu (EEAS 2021a).

scházet se na pravidelné summity, kterých budou přítomni ministři zahraničí či jiní vysocí političtí představitelé EU a Izraele (Pardo 2009: 44).

Rada přidružení, která představuje významný prvek zmíněné spolupráce, se nesetkala již od roku 2013, kdy došlo ke sporu mezi Izraelem a Evropskou unií. Izrael v roce 2013 zrušil naplánované shromáždění Rady přidružení, protože nesouhlasil s postojem, který Evropská unie vyjádřila ohledně výstavby izraelských osad na Západním břehu Jordánu (viz kapitola 1. 2). Bývalý předseda vlády Izraele Yair Lapid byl smířlivější k návrhu dvoustátního řešení² než jeho předchůdci (např. Benjamin Netanjahu³), a proto se za jeho působení 3. 10. 2022 po téměř 10 letech uskutečnilo setkání Rady přidružení, kde předmětem řešení nebyla jen budoucnost izraelsko-arabského konfliktu, ale také aktuální témata jako válka na Ukrajině či energetická krize. V červnu roku 2022 EU podepsala s Izraelem dohodu o zvýšení vývozu zemního plynu do EU. Při stávajícím konfliktu na Ukrajině se Evropská unie snažila najít jiné alternativy energetického zásobování nežli plyn z Ruské federace, a proto EU prohlubuje energetickou spolupráci také s Izraelem. Po tomto opětovném setkání v roce 2022 je pravděpodobné, že se pravidelná setkání Rady přidružení obnoví a spolupráce začne opětovně nabývat na síle (Bermana 2022; Gridneff – Lynch 2022).

1. 1 Spolupráce EU a Izraele

Izrael je 24. největším obchodním partnerem pro Evropskou unii a největším obchodním partnerem pro EU ve Středomoří. Naopak EU představuje pro Izrael největšího obchodního partnera. Nicméně mezi členskými státy EU a Izraelem také probíhají bilaterální dohody o spolupráci. V roce 2020 dosáhl celkový obchod mezi Izraelem a Evropskou unií hodnoty 31 miliard euro (European Commission nedat.[b]). EU dováží do Izraele zejména stroje, dopravní zařízení, chemické výrobky a zemědělské suroviny. EU výrazně financuje v Izraeli

² Dvoustátní řešení spočívá ve vzniku nezávislého Státu Palestina, jenž se bude nacházet na území Západního břehu Jordánu a Pásmo Gazy.

³ Benjamin Netanjahu se opět stal předsedou vlády Izraele v prosinci roku 2022.

projekty veřejné správy neboli tzv. twinningové projekty⁴. Tyto projekty se především věnují oblasti vzdělávání, telekomunikací či hospodářství. Izrael se účastní evropského studentského programu Erasmus+, jenž významně posiluje oblast vzdělávání a umožňuje studentům odjet za vzděláním do zahraničí (European Commission nedat.[d]; European Commission nedat.[b]).

Technologická a výzkumná spolupráce mezi Evropskou unií a Izraelem probíhá na základě dohod Izraele se Společným výzkumným střediskem Evropské komise (*Joint Research Centre*). Většina projektů je financována skrze evropský program Horizont Evropa, jenž financuje výzkum a rozvoj inovací a zabývá se řešením různých globálních výzev. Úspěšné projekty, na kterých se EU a Izrael podíleli společně, se týkaly především oblasti medicíny či zemědělství (European Commission nedat.[b]). Jak již bylo zmíněno výše, v budoucnosti je velmi pravděpodobné i posílení energetické spolupráce. Mezi EU a Izraelem panuje také dohoda o spolupráci v boji proti přeshraniční trestné činnosti. Předmětem dohody je výměna strategických informací a společné postupy a plány operačních činností v oblasti přeshraničního organizovaného zločinu (Europol 2018).

1. 2 Neshody mezi EU a Izraelem

Vztahy mezi Evropskou unií a Izraelem sám Izrael označuje jako plné konfrontací. Izrael se domnívá, že v rámci konfliktu mezi ním a Palestinou, se Evropská unie často staví na stranu Palestiny a dokládá to výraznou finanční pomocí či svými občasnými odsuzujícími komentáři směrem k Izraeli⁵. Tyto kroky snižují v očích Izraele důvěryhodnost a pozici Evropské unie v rámci mírového procesu (Atallah 2021: 88; Steinberg 2004: 389–390). Izrael první finanční pomoc

⁴ Twinning představuje nástroj Evropské unie, který je využíván v institucionální spolupráci mezi orgány veřejné správy. Tento nástroj je využíván mezi členskými státy, ale také mezi EU a partnerskými státy (European Commission nedat.[e]).

⁵ Jedná se o komentáře, ve kterých EU odsuzuje izraelské činy a postupy v arabsko-izraelském konfliktu. Týká se to zejména případů, kdy v rámci vojenských akcí dochází k úmrtí civilních obětí na palestinské straně. Dle Izraele se Evropská unie vyjadřuje nespravedlivě směrem k Izraeli a stejnou rétoriku nepoužívá i naopak, kdy se hodnotí palestinské činy na izraelských obětech (Steinberg 2004: 390).

a půjčky od EU směrem k Palestincům uvítal, nicméně očekával, že sám se dočká od EU podpory. Namísto finanční pomoci usiloval o zlepšení obchodní bilance mezi ním a EU a navýšení evropských soukromých investic v Izraeli, k čemuž také došlo, protože obchodní bilance mezi Evropskou unií a Izraelem se rok od roku zvyšuje (European Commission nedat.[c]; Wilson 1994: 273).

Izrael obviňuje některé palestinské nevládní organizace z napomáhání terorismu či tvrdí, že ony samotné jsou teroristickými organizacemi. Část těchto palestinských organizací⁶ byla finančně podporována ze strany EU, na což Izrael poukazoval. EU na tato obvinění reagovala tak, že nebyly zjištěny žádné důkazy, které by zapojení těchto organizací ve zmíněných činnostech potvrdily a nadále ve finanční podpoře Palestiny pokračuje (Gridneff – Lynch 2022). S těmito tvrzeními souvisí i snahy Evropské unie finančně podporovat obnovu Palestinské samosprávy. Investované peníze do projektů, staveb a celkového rozvoje v Palestině přicházejí vniveč, protože se stávají cílem izraelských akcí. Nicméně Izrael argumentuje tím, že zde vznikají nepřátelské akce, které ohrožují bezpečnost státu Izrael (Čejka 2022: 229).

Evropská unie protestuje proti výstavbě židovských osad na Západním břehu Jordánu, protože se jedná o palestinské území okupované Izraelem, které Izraeli nepatří (Gridneff – Lynch 2022). Evropská unie deklarovala, že jakékoli izraelské osady na okupovaném palestinském území považuje dle mezinárodního práva za nezákonné a dále vybídla Izrael, aby zastavil výstavbu nových osad. Díky židovskému osidlování se výrazně proměňuje demografické složení oblasti Západního břehu Jordánu, což dokládá vzrůstající počet židovských obyvatel na tomto území⁷. Narůstající počet židovských osadníků zvyšuje napětí v oblasti a přispívá k pokračování konfliktu mezi Izraelem a Palestinou (Čejka 2022: 129).

⁶ Např. Addameer Prisoner Support and Human Rights Association, Al-Haq, Bisan Center for Research and Development, Defense for Children International-Palestine a další (European Parliament 2021).

⁷ V roce 2022 se počet izraelských osadníků v oblasti Západního břehu Jordánu odhaduje na více než 450 000 obyvatel (Čejka 2022: 129).

2 Evropská unie a stát Palestina

Evropská unie plně sdílí představu nezávislého státu Palestina, jenž bude existovat v míru vedle sebe s Izraelem. Plně tedy podporuje vizi dvoustátního řešení (EEAS 2021e). EU významně pomáhá a financuje rozvoj Palestiny a tím představuje největšího a nejvýznamnějšího poskytovatele vnější pomoci pro Palestinu (European Commission nedat.[d]). Přesto jsou místní obyvatelé ohroženi chudobou, vysokou nezaměstnaností či nedostatkem potravin. V roce 2022 EU poskytla 25 milionů eur na rozvojovou pomoc pro palestinské obyvatele a ve své pomoci nadále pokračuje (European Commission 2022).

V Palestině sídlí Úřad zástupce Evropské unie pro Západní břeh Jordánu, Pásmo Gazy a UNRWA (*The Office of the European Union Representative for West Bank and Gaza Strip, UNRWA*). Byl založen v roce 1994 a slouží k poskytování pomoci pro místní obyvatele a k rozvoji místních institucí. V Pásmu Gazy je také pobočka Úřadu Evropské komise pro humanitární pomoc (*European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*). Jeho úkolem je poskytovat potřebnou pomoc obětem přírodních katastrof či ozbrojených konfliktů (EUBAM nedat.[b]).

2. 1 Spolupráce EU a Palestiny

Právním základem spolupráce mezi Evropskou unií a Palestinou je tzv. Prozatímní dohoda z roku 1997, která pojednává o přidružení obchodu a spolupráce. Veškerá spolupráce, která panuje mezi EU a palestinskou samosprávou, je součástí tzv. Evropské politiky sousedství, která již byla zmíněna výše (viz kapitola 1). V rámci této politiky byl v roce 2013 schválen akční plán, který se zaměřuje především na hospodářskou a politickou spolupráci mezi EU a Palestinou. Do roku 2017 byl aktivní tzv. Jednotný rámec podpory, který stanovoval priority EU při zásahu v regionu Palestiny. Byl nahrazen v roce 2017 tzv. Společnou evropskou strategií na podporu Palestiny 2017–2020. Tato strategie měla vést k demokratickému a odpovědnému státu Palestina. Aktuální strategie si

klade za úkol stejné cíle jako předchozí strategie, ale ještě se přidal záměr udržitelnosti (EEAS 2021e).

V roce 2020 dosahoval obchod mezi EU a Palestinou hodnoty 244 milionů eur (European Commission nedat.[d]). Převažuje dovoz z Evropské unie do Palestiny, díky kterému jsou do Palestiny dováženy produkty jako stroje, dopravní přístroje, zemědělské suroviny, chemikálie a léčiva. Ekonomická spolupráce mezi Palestinou a EU je omezena kvůli okupaci Izraele na palestinském území a závislosti ekonomiky Palestiny na Izraeli. Navíc má palestinská samospráva omezenou suverenitu v oblasti obchodu (Asseburg 2009: 31; European Commission nedat.[d]). Na produkty, které pocházejí z izraelských osad na okupovaném území Palestiny, se vztahují jiná celní pravidla, než jaká panují mezi Evropskou unií a Izraelem, aby bylo jasné, že EU nevnímá tyto osady jako legitimní. V roce 2013 byla v Evropské unii zveřejněna směrnice, která členskými státy zakazuje investovat či financovat subjekty v izraelských osadách na okupovaných územích. Tento akt způsobil rozhořčení na straně Izraele, přesto znovu upevnil evropský postoj k izraelským osadám na okupovaných územích (European Commission nedat.[d]; Khader 2014: 357–359).

2. 2 Finanční, rozvojová a humanitární pomoc Palestině od Evropské unie

Evropská unie poskytuje finanční pomoc Palestině díky tzv. Globální Evropě⁸. Jedná se o nástroj sousedství, rozvoje a mezinárodní spolupráce, který určuje a definuje finanční podporu Palestině. Díky mechanismu PEGASE, jenž byl spuštěn v roce 2008, směřuje velká část evropské finanční pomoci zejména na podporu rozvoje samosprávy v Palestině (Asseburg 2009: 38; EEAS 2021e). Mechanismus PEGASE umožňuje také finančně přispívat chudým a zranitelným rodinám v oblasti formou vyplácení platů, důchodů či sociálních dávek pro státní zaměstnance Palestiny. EU každoročně posílá finanční příspěvek ve výši 82

⁸ Globální Evropa je nástroj Evropské unie, týkající se finanční spolupráce EU s třetími zeměmi (European Commission nedat.[a]).

milionů eur agentuře UNRWA⁹, která se zabývá pomocí palestinským uprchlíkům (EEAS 2021e). Finanční pomoc EU směřuje také k iniciativám samotných palestinských občanů, u kterých programy EU finančně podporují projekty zaměřující se na veřejnou správu, lidská práva či rovnost pohlaví (EEAS 2021e).

Během evropské finanční pomoci směrem k Palestině došlo v minulosti k několika zmrazením financí. Když k těmto zmrazením docházelo, palestinská samospráva měla potíže platit základní potřeby svým obyvatelům. Finance od EU byly zmrazeny např. v roce 2022, kdy se objevily obavy, že palestinské učebnice obsahují propagaci násilí a antisemitismu či při podezření, že finanční pomoc EU mířila k nevládním palestinským organizacím, které byly napojené na palestinské teroristické organizace (viz kapitola 1. 2). Poté, co Evropská unie požádala o provedení změn v těchto učebnicích a v druhém případě, když nebyly nalezeny důkazy potvrzující napojení na terorismus, finanční pomoc byla obnovena. Tyto momenty nicméně dokazují, jak je pro Palestinu finanční pomoc od Evropské unie stěžejní a nezbytná. Do Palestiny míří ročně z Evropské unie a jejích členských států a institucí cca 600 milionů eur (Almeghari 2022; Gritten 2022).

Evropská unie pomáhá v Palestině rozvíjet budoucí palestinský stát, pomáhá při budování infrastruktury, vzdělávacích, bezpečnostních a zdravotních systémů a výrazně podporuje rozvoj místní občanské společnosti (EEAS 2021e; Grevi 2007: 135). Příkladem může být policejní mise Evropské unie (*EUPOL COPPS*), která buduje policejní kapacity, poskytuje poradenství v oblasti trestního soudnictví či právního státu a napomáhá vytvoření funkčního trestního a soudního systému v Palestině (EUBAM nedat.[b]). Dále EU v rámci humanitární pomoci dodává do Palestiny základní potřeby prostřednictvím Úřadu humanitární pomoci Evropské komise či Úřadu OSN pro koordinaci humanitárních záležitostí. Humanitární pomoc od EU je poskytována především z důvodu zajištění základních potřeb a služeb pro palestinské obyvatele, které jsou jim odepírány. Na

⁹ UNRWA je agentura Organizace spojených národů, která se zaměřuje na pomoc palestinským uprchlíkům (UNRWA nedat.).

Západním břehu Jordánu a v Pásmu Gazy pokračují izraelské osidlovací aktivity, mnoho Palestinců muselo pod nátlakem opustit své domovy, žijí v bídě, chudobě a nejistotě. Ve snaze zlepšit životy místních obyvatel se Evropská unie významně angažuje v humanitární a rozvojové pomoci Palestině. Humanitární pomoc Evropské unie k Palestincům od roku 2000 již přesáhla 852 milionů eur (European Commission 2022).

3 Evropská unie a mírový proces mezi Izraelem a Palestinou

Evropská unie spatřuje v konfliktu mezi Izraelem a Palestinou hrozbu pro udržení mezinárodního míru. Navrhuje řídit se mezinárodním právem a počítá při mírových jednáních se spoluprací a pomocí OSN. Konflikt by se dle EU měl vyřešit diplomaticky pomocí jednání. Evropská unie je znepokojena tím, jak dlouho konflikt trvá, aniž by se strany domluvily. Dle EU je řešením dohoda, která ukončí okupaci palestinských území Izraelem a bude se řídit veškerými dohodami, na kterých se již zúčastněné strany shodly na společných konferencích a setkáních, např. konference v Madridu v roce 1991 (Bolborici 2020: 18–19; EEAS 2021c). EU chce nadále rozvíjet mírová jednání, pokud budou dodrženy dohody o hranicích¹⁰, bude ukončena izraelská okupace a dohodne se adekvátní řešení v otázce uprchlíků. Dále budou nastolena opatření, která budou respektovat palestinskou suverenitu a Izraeli bude zajištěna bezpečnost. Neméně podstatným pro mírová jednání je vyřešení statusu Jeruzaléma¹¹ (EEAS 2021c).

Jak poukázal Steinberg (2004: 389–390), je potřeba říci, že v rámci obrovské víry ve vyřešení konfliktu diplomatickou cestou, často Evropská unie nevidí určité překážky, které brání posunu v mírovém procesu. Dlouho EU spatřovala řešení ve vytvoření samostatného státu Palestina. Ale Palestina usilovala nejdříve nejen o vlastní stát, ale také o neexistenci Izraele. Dále dlouhodobě EU kritizovala Izrael z důvodu osadnických aktivit na Západním břehu Jordánu či z důvodu vojenských akcí, které měly velký počet civilních obětí na palestinské straně. Nicméně to, že Palestina nijak nezasahuje proti teroristickým útokům, které jsou páčány na izraelských obyvatelích, a proti porušování lidských práv na svém území, obvykle EU nezmiňovala. Často tedy staví spíše

¹⁰ Jedná se o hranice, které panovaly před rokem 1967. Pokud se zúčastněné strany dohodnou, EU uzná hranice v podobě před rokem 1967. V roce 1967 proběhla tzv. Šestidenní válka, během níž Izrael obsadil oblasti jako Pásmo Gazy či Západní břeh Jordánu (EEAS 2021c).

¹¹ Jeruzalém není mezinárodní komunitou (OSN, EU) uznán jako hlavní město Izraele, i když Izrael ho za své hlavní město považuje. Určení statusu Jeruzaléma musí být výsledkem dohody všech zúčastněných stran, tedy Izraele a Palestiny a také OSN (Bílková 2018).

Palestinu do role oběti, a naopak Izrael do role aktéra, který až příliš používá svou sílu.

Liší se i postoj jednotlivých členských zemí Evropské unie směrem ke konfliktu. Některé státy zaujímají spíše proarabské názory jako např. Francie, jiné se přiklánějí na stranu Izraele a jsou velmi opatrní vznést jakoukoli kritiku vůči Izraeli jako např. Nizozemsko, Německo či Česká republika (Musu 2007: 15). EU má zájem na vyřešení konfliktu mezi Izraelem a Palestinou z několika důvodů. Jedná se o poměrně blízké území a evropské státy zde měly v historii významnou úlohu. EU si zároveň velmi dobře uvědomuje, že záležitost Palestiny je podstatná i pro celý arabský svět, který konflikt bedlivě sleduje (Khader 2014: 363).

3. 1 Evropská unie a její role v mírovém procesu před rokem 1993

Evropské společenství zaměřilo svoji pozornost směrem ke konfliktu mezi Izraelem a Palestinou zejména po roce 1967, tedy po šestidenní válce. V roce 1970 se zrodila tzv. Evropská politická spolupráce mezi členskými státy Evropského společenství, což byla předchůdkyně dnešní Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (*SZBP*). Pomocí tohoto nástroje se řešila a nadále řeší veškerá zahraniční politika EU, včetně jejího zapojení do mírového procesu mezi Izraelem a Palestinou (Bolborici 2010: 9).

Evropské společenství v roce 1971 přijalo tzv. Schumanův dokument, ve kterém bylo obsaženo doporučení, aby se Izrael stáhl z okupovaných území a byl umožněn návrat palestinským uprchlíkům. V tomto momentě si evropské země uvědomily, jaké mají vztahy s Blízkým východem strategický i ekonomický význam a v rámci tzv. Globální středomořské politiky (*Global Mediterranean Policy*) došlo k posílení ekonomické a hospodářské spolupráce v regionu Blízkého východu.

V roce 1973 se odehrál Kodaňský summit, kde započal tzv. Euro-arabský dialog. V rámci dialogu byly vytvořeny dvě regionální vyjednávací skupiny, arabská a evropská skupina. Obě skupiny podporovaly a vyzdvihovaly nutnost

palestinského lidu podílet se na mírových jednáních a potřebu zastavit osadnické aktivity Izraele na okupovaných územích (Khader 2014: 341). Když byly podepsány tzv. dohody z Camp Davidu¹², které zprostředkovaly USA, došlo k ukončení euro-arabského dialogu, protože tím byla narušena jednota mezi arabskými státy a Egypt byl vyloučen z Arabské ligy (Khader 2014: 340; Noor 2004: 31). Evropské společenství nespatořovalo v dohodách z Camp Davidu jakékoli řešení palestinské nespokojenosti, což bylo dle nich jádrem nepřátelství mezi stranami, a proto se proti dohodám z Camp Davidu začalo vymezovat mimo jiné tím, že vydalo samostatné prohlášení v podání Benátské deklarace (Musu 2010: 37).

V roce 1980 vydalo Evropské společenství tzv. Benátskou deklaraci, která vyjádřila evropský postoj a náplň evropské politiky ke konfliktu. Deklarace obsahovala schválení rezolucí OSN, uznání legitimacy palestinského obyvatelstva, zapojení OOP (*Organizace pro osvobození Palestiny*) do mírových jednání, ukončení izraelské okupace, žádnou změnu statusu Jeruzaléma bez souhlasu obou zúčastněných stran a zřeknutí se použití válečné síly (Khaliq 2009: 20; Noor 2004: 31). Tato deklarace byla Izraelem rezolutně odsouzena a velmi se lišila i od postoje Spojených států amerických. OOP deklaraci uznala, i když nebyla spokojena s tím, že nebyla uvedena jako jediný zástupce palestinského lidu (Khader 2014: 343; Noor 2004: 32). Benátská deklarace je vnímána jako zásadní předěl v přístupu Evropského společenství v mírovém procesu mezi Izraelem a Palestinou, protože zde bylo poprvé zmíněno, že je nutné, aby Izrael uznal právo palestinského lidu na vlastní sebeurčení, a aby OOP byla přidružena k mírovým jednáním. Deklarace přímo nastiňovala vizi, jakou cestou by se měl ubírat mírový proces, aby došlo k vyřešení konfliktu (Bolborici 2020: 18–19; Pardo – Touval 2010). Přesto nelze opomenout, že členské státy měly potíže dohodnout se na jednotném postoji a

¹² Dohody z Camp Davidu byly podepsány v roce 1978, a jednalo se o mírové smlouvy mezi Egyptem a Izraelem.

neupřednostňovat své vlastní státní zájmy v postavení vůči Izraeli či Palestině a arabskému světu.

V 80. letech se členské státy Evropského společenství uchýlily spíše k provádění svých vlastních národních politik na Blízkém východě. Objevily se i pokusy o oživení euro-arabského dialogu, avšak neúspěšně. Dle Musu (2010: 40–41) v euro-arabském dialogu vidělo Evropské společenství především výhody v ekonomické sféře, ale arabské státy požadovaly od Evropského společenství podporu také v politických otázkách, které se jim nedostalo, a to byl jeden z důvodů, proč dialog neuspěl. Přesto aspoň v roce 1986 Evropské společenství odsouhlasilo přepravu zboží z okupovaných palestinských území do členských zemí ES. Tento akt jasně dokazoval postoj ES k okupovaným územím, a to tak, že je nevnímá jako součást Izraele, ale jako samostatnou jednotku (Khader 2014: 345; Musu 2010: 40–41).

Ekonomické zapojení ES lze vidět i během 70. a 80. let, kdy se výrazně zvýšila finanční pomoc poskytovaná Evropským společenstvím Palestině. Evropské společenství se domnívalo, že pomocí obchodu a spolupráce, který se bude s Palestinou rozvíjet, se lze nejlépe přiblížit k dosažení mírového řešení. Navíc tím, že se bude zlepšovat vnitřní situace v Palestině, se podaří zajistit dlouhodobou bezpečnost Izraele (Noor 2004: 34). Ihned na počátku 90. let došlo k oživení mírového procesu, když se v roce 1991 konala mezinárodní konference v Madridu, týkající se izraelsko-arabského konfliktu, které se zúčastnilo i Evropské společenství. Ale s evropskou rolí se počítalo jen ve smyslu přítomnosti delegace ES na konferenci, která měla roli pozorovatele.

V období před rokem 1993 Evropské společenství spíše poskytovalo finanční zázemí pro mírový proces. ES nemělo bezpečnostní či vojenské struktury, aby se do mírového procesu mohlo zapojit i jiným způsobem. To nadále zůstalo v režii USA. Některé členské země přesto volaly po větším zapojení do mírového procesu, např. Francie (Musu 2007: 18; Musu 2010: 43). Veškerá zapojení ES do

mírového procesu provázely dohady členských zemí dohodnout se na jednotném postupu, iniciativách a míře zapojení.

4 Evropská unie a její role v mírovém procesu mezi lety 1993–2022

V roce 1993 vznikla díky podepsání Maastrichtské smlouvy Evropská unie, která nahradila Evropské společenství. Maastrichtskou smlouvou byla založena také Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU (*SZBP*). Stala se nástupkyní Evropské politické spolupráce a měla posílit roli EU v mezinárodním systému. Součástí náplně Společné zahraniční a bezpečnostní politiky byla i účast Evropské unie v mírovém procesu mezi Izraelem a Palestinou.

V rámci mírového procesu EU vyjádřila podporu tzv. dohodám z Osla v roce 1993, během kterých došlo ke vzájemnému uznání Izraele a OOP a k podepsání tzv. Deklarace principů, která nastínila rámec pro vyjednávání mezi Palestinou a Izraelem (Musu 2010: 52–53). Ještě před podepsáním dohod se EU rozhodla pomoci okupovaným územím v Palestině finanční částkou 600 milionů dolarů, které postupně zasílala do Palestiny v následujících pěti letech (Noor 2004: 35; Steinberg 2004: 389). V rámci finanční pomoci Palestině byla Evropská unie nadále nejvýraznějším aktérem. EU byla během podpisu dohod z Osla ve Washingtonu pověřena vedením tzv. Pracovní skupiny pro regionální hospodářský rozvoj (*REDWG*) pro oblast Středního východu a také se stala spolupředsedkyní výboru, jenž se zabýval pomocí palestinskému lidu (Asseburg 2009: 7; Kaye 2004: 25; Khader 2014: 348). Na dohody z roku 1993 navázala další podepsaná dohoda z roku 1995 tzv. Oslo II, která rozhodla o rozšíření Palestinské autonomie o další území na Západním břehu Jordánu a o uspořádání voleb do Palestinské rady a na post prezidenta Palestiny (Dowty 2017: 290). V případě dohod z Osla byla EU přítomna jejich podpisu pouze jako svědek a pozorovatel, ale nikoli jako prostředník.

Pro Brusel bylo velmi důležité rozvíjet svůj vztah s regionem Blízkého východu. Vše vyvrcholilo na konferenci v Barceloně roku 1995, kde byla schválena Barcelonská deklarace. Tato deklarace umožnila vznik evropsko-

středomořského partnerství¹³. Partnerství mělo podpořit demokratizaci, hospodářský vývoj, vytváření regionálních institucí a vzájemný dialog v hospodářské, sociální a politické rovině. Partnerství bylo vytvořeno s cílem vytvořit evropsko-středomořskou sféru míru a stability, vytvořit zónu volného obchodu a dále spolupracovat na sbližování svých kultur a jednotlivých národů. Jednalo se čistě o projekt EU, ze kterého byly vyloučeny USA (Musu 2007: 19; Sarto 2015: 12). Vznik partnerství neměl nijak souviset s mírovým procesem, ale nabídl v rámci svého působení alternativu, jak se mohou strany, zapojené do mírového procesu, setkávat a jednat o bezpečnostních či politických otázkách procesu. Díky tomu se nezabránilo určitému propojení mezi mírovým procesem a Evropsko-středomořským partnerstvím. Ve vývoji partnerství tak často stály překážky související s mírovým procesem, např. arabské země odmítaly posílit spolupráci v partnerství, když pozorovaly dlouhotrvající konflikt mezi Izraelem a Palestinou, který nedosahuje řešení. Pokus o oddělení ekonomické a hospodářské spolupráce od politických jednání tak ztroskotal (Musu 2010: 57; Noor 2004: 36). V roce 2008 byla vytvořena tzv. Unie pro Středomoří¹⁴, která vznikla s úmyslem nahradit Evropsko-středomořské partnerství, ale nadále měla plnit jeho cíle a posílit spolupráci mezi zeměmi. Dnes slouží Unie pro Středomoří také jako fórum, kde mohou členské země diskutovat a rozebírat potíže v regionu. Jedná se navíc o jediné fórum, které umožňuje společné setkání Izraele, Sýrie a Libanonu (Alpher 2008: 80).

Když v roce 1996 došlo k bombardování Libanonu Izraelem, ukázaly se opět potíže členských zemí EU, které se problematicky domlouvají na jednotném postoji k těmto událostem. Francie reagovala jako první, ale nikoli v rámci SZBP či po domluvě s dalšími státy EU, ale zcela samostatně, což způsobilo rozpory

¹³ Evropsko-středomořské partnerství bylo vytvořeno mezi EU a středomořskými státy: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Sýrie, Tunisko, Turecko a Palestinská samospráva (Musu 2010: 56).

¹⁴ Unie pro Středomoří je tvořena členskými státy EU a středomořskými státy: Albánie, Alžírsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Mauritanie, Monako, Maroko, Severní Makedonie, Palestina, Sýrie (členství je pozastaveno od roku 2011), Tunisko, Turecko (Union for the Mediterranean nedat.)

mezi státy v EU. Francie se společně s USA zhostila úlohy dosáhnout příměří mezi znesvářenými stranami a stala se součástí Výboru pro sledování příměří (Musu 2010: 60). V témže roce francouzský prezident Jacques Chirac navrhl spolupráci EU, USA a Ruské federace na společné účasti v mírovém procesu. Francouzské zapojení tak pozvedlo snahu EU angažovat se více jak v regionu Blízkého východu, tak v samotném mírovém procesu (Grevi 2007: 133; Musu 2010: 60). Toto evropské odhodlání se ukázalo jmenováním Zvláštního zástupce EU pro mírový proces na Blízkém východě (*EU Special Representative for the Middle East Peace Process*), jímž se v roce 1996 stal Miguel Ángel Moratinos¹⁵. Na jmenování zvláštního zástupce náležala především Francie, která dlouhodobě upozorňovala, že se musí aktivita EU v mírovém procesu zvýšit (Grevi 2007: 133). Zvláštní zástupce EU pro mírový proces na Blízkém východě společně s Vysokým představitelem EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku¹⁶ (*High Representative for the Common Foreign and Security Policy*) spolupracují na posílení role EU v mírovém procesu.

Zvláštní zástupce EU pro mírový proces na Blízkém východě je ve spojení se všemi aktéry konfliktu, OSN či Ligou arabských států. Svoji funkci vykonává zcela v souladu s postojem EU k mírovému procesu (viz kapitola 3). Pravidelně se setkává se zainteresovanými stranami a informuje EU o možnostech, jak se dále EU může v mírovém procesu angažovat (EEAS 2021b). Zvláštní zástupce je také klíčovou součástí Blízkovýchodního kvartetu, kde zaujímá pozici vyslance EU. Všechna zjištění a zprávy ohledně jeho působení na místě sděluje nejdříve Radě EU. Pokud nejsou dodržovány dohody, které již byly dříve dojednány, snaží se na aktéry konfliktu vyvíjet určitý diplomatický tlak, aby změnili svá jednání. Zároveň nemůže sám rozhodovat či zavázat EU a její členské státy k nějakému rozhodnutí či úkonu bez domluvy s členskými státy EU (Alpher 2008: 80; Musu 2010: 95).

¹⁵ Po něm následovali: Marc Otte, Andreas Reinicke, Fernando Gentilini, Susanna Terstal a Sven Koopmans.

¹⁶ Funkce byla vytvořena v roce 1999 (Musu 2010: 61).

V roce 1997 Rada EU rozhodla o zavedení programu pomoci pro palestinskou samosprávu, který se zaměřil na boj proti terorismu, jenž se odehrával především v těch částech země, kde palestinská samospráva neměla dostatečnou kontrolu. Na program byl vytyčen rozpočet ve výši 3,6 milionu eur a probíhal po dobu tří let (Bouris 2015: 30). Na území Palestiny EU přispěla svou angažovaností také k uzavření tzv. Hebronské dohody z roku 1997, která rozhodla, že armáda Izraele opustí město Hebron a město plně přejde pod palestinskou samosprávu. Dále aby došlo k potvrzení postoje EU ohledně podpory palestinského sebeurčení, vydala v roce 1999 EU tzv. Berlínskou deklaraci. V té je obsaženo, že pokud palestinská samospráva jednostranně nevyhlásí nezávislost, EU podpoří a uzná samostatný Palestinský stát ve správný čas v budoucnosti, pokud bude vyjednáno s Izraelem (Grevi 2007: 132; Khader 2014: 349). Právě tento krok EU zabránil Jásiru Arafatovi vyhlásit jednostrannou nezávislost (Kaye 2004: 26).

Na počátku nového milénia Evropská unie představila novou strategii pro středomořskou oblast, kde slibovala dosažení konečné mírové dohody mezi Palestinou a Izraelem, nicméně po následném summitu v Camp Davidu¹⁷, bylo jasné, že nebude dosaženo očekávaného urovnání a mírový proces se opět zasekne na místě (Musu 2007: 20). Komplikace v mírovém procesu ztěžovaly i další spolupráci v Evropsko-středomořském partnerství. Vznikalo i napětí mezi EU a Izraelem, např. když se Izrael v rámci odvetných vojenských akcí za spáchané teroristické útoky na jejich území zaměřil na palestinskou infrastrukturu, která byla financována ze strany EU nebo když byla EU obviněna Izraelem, že finančně pomáhá palestinským subjektům, které se údajně podílejí na terorismu (Musu 2010: 65; Noor 2004: 38). Rozpory panovaly také mezi EU s USA a Izraelem.

¹⁷ Summit se odehrál v červenci v roce 2000 za přítomnosti amerického prezidenta Billa Clintona, představitele OOP Jásira Arafata a ministerského předsedy Izraele Ehuda Baraka. Předmětem řešení byli např. status Jeruzaléma či návrat palestinských uprchlíků, ale žádného řešení nebylo dosaženo (Musu 2010: 63).

Postava Jásira Arafata¹⁸ v mírovém procesu po roce 2000 byla vnímána zmíněnými aktéry úplně odlišně. Jásir Arafat byl po roce 2002 uvězněn Izraelem ve svém sídle v Ramalláhu (Khader 2014: 350). Zatímco EU považovala Jásira Arafata za demokraticky zvoleného zástupce Palestiny, který by měl být jistě přítomen mírovým jednáním a nikoli být izolován, tak naopak Izrael společně s USA vnímal Jásira Arafata jako hrozbu a překážku, která brání rozvoji mírového procesu, a proto musí stát stranou veškerých jednání (Noor 2004: 39).

Před koncem svého prezidentského úřadu se americký prezident Bill Clinton v říjnu v roce 2000 pokusil o spolupráci s EU na mírovém summitu v Egyptě v Šarm aš-Šajchu. Přítomni byli představitelé Izraele, Palestiny, Egypta, Jordánska, OSN a EU. Hlavním výsledkem summitu se stalo jmenování tzv. Vyšetřovací komise, která se měla zaměřit na obnovení mírových rozhovorů a vzájemné důvěry mezi aktéry (United Nations 2000). Součástí komise se měl stát i Vysoký představitel EU pro SZBP Javier Solana. Výsledek summitu nakonec nebyl realizován poté, co se stal novým americkým prezidentem George W. Bush, jenž se zaměřil ve svém úřadu na jiné oblasti v zahraniční politice (Musu 2007: 21).

Představitelé Izraele a Palestiny se setkali v lednu v roce 2001 v egyptské Tabě, jejichž jednání vedl Zvláštní zástupce EU pro mírový proces na Blízkém východě Miguel Moratinos. Miguel Moratinos byl jednání přítomen v pozici vnějšího pozorovatele a měl koordinovat probíraná témata (Dowty 2017: 311–312). Rozhovory se týkaly témat jako založení Palestinského státu, výměna pozemků mezi aktéry a situace palestinských uprchlíků. Výměna pozemků byla probírána v souvislosti s oblastmi Západního břehu Jordánu, protože na tomto území je postaveno mnoho židovských osad. Jednání v Egyptě mezi aktéry ujasnilo některé aspekty mírového procesu, např. otázku palestinských uprchlíků,

¹⁸ Jásir Arafat byl prezidentem Palestinské autonomie mezi lety 1996–2004 a také předsedou OOP. Za jeho aktivitu v mírovém procesu mezi Palestinou a Izraelem byl oceněn v roce 1993 Nobelovou cenou míru společně se Šimonem Peresem. V obou funkcích ho poté nahradil Mahmúd Abbás.

ale v některých naopak nedošlo k žádnému výsledku, např. židovské osady na palestinském území (Dowty 2017: 312; Pressman 2003: 21). Ovšem s vítězstvím strany Likud¹⁹ ve volbách do Knesetu²⁰ v Izraeli ani tato mírová iniciativa nedosáhla uskutečnění.

Po teroristických útocích z 11. září 2001 EU zastávala jiný názor na řešení nestabilní situace na Blízkém východě než USA. Upřednostňovala diplomatickou diskuzi s regionem a chtěla se pokusit navrátit mírový proces zpět k jednání. Po roce 2001 tedy EU využila příležitosti a sama Francie přednesla před EU svůj vlastní návrh na mírový plán, který Brusel schválil. Dle Francie mělo dojít ke vzniku samostatného Státu Palestina. Vznik palestinského státu by byl vnímán jako začátek úspěchu v mírovém procesu mezi Izraelem a Palestinou a následně by došlo k uznání nového svrchovaného státu OSN a Izraelem. Návrh byl rezolutně zamítnut USA i Izraelem, oba nadále zastávaly názor, že stát Palestina nemůže vzniknout, pokud nelze dojednat vzájemné uznání a pokud státy předtím mezi sebou neuzavřou příměří. Dle autorky Noor (2004: 40) si byla EU vědoma, že bez pomoci USA nebude dosaženo žádného progresu v mírovém procesu, a proto poprosila USA o větší angažovanost. Přesto nadále dávala EU najevo svůj nesouhlas s politikou USA v důsledku teroristických útoků na New York v oblasti Blízkého východu po roce 2001 (Noor 2004: 40).

Mírový plán představený Francií nakonec nemohl začít i kvůli Velké Británii, Nizozemsku a Německu, protože odvrátily svoji podporu od zmíněného plánu. Tyto evropské země spíše chtěly následovat politiku USA a finančně přispívat ke zlepšení mírového procesu. Naopak např. Francie dlouhodobě prosazovala výraznější roli EU jako aktéra v mírovém procesu (Musu 2007: 20; Noor 2004: 41). Prohlubovala se propast mezi USA a EU v jejich vizích, jak by měly přistupovat ke vztahu s regionem Blízkého východu. Avšak díky vzniku Blízkovýchodního kvartetu se ukázalo, že na společné spolupráci USA a EU

¹⁹ Likud představuje pravicovou politickou stranu v Izraeli. Jejím předsedou nyní je Benjamin Netanjahu.

²⁰ Kneset je jednokomorovým zákonodárným orgánem Izraele.

v rámci mírového procesu mezi Izraelem a Palestinou se nic nemění. Ještě v roce 2002 EU doplnila Berlínskou deklaraci z roku 1999 vydáním tzv. Sevillské deklarace. V té je obsaženo, že při závěrečném urovnání mezi Izraelem a Palestinou se počítá s původními hranicemi, tedy s hranicemi před rokem 1967, ale jsou možné drobné úpravy dle dohody stran (Asseburg 2009: 6).

Po summitech v Camp Davidu a Egyptě, které skončily neúspěchem, a po odmítnutí mírového plánu vytvořeného Francií, EU opustila od vytvoření samostatného mírového plánu a zapojila se do mírové iniciativy USA, která vyústila ve vytvoření Blízkovýchodního kvartetu v roce 2002 v Madridu. EU se domnívala, že účastí v kvartetu se zvětší její vliv v mírovém procesu a bude v něm moci případně ovlivnit americké kroky. Společně s EU je součástí kvartetu OSN, USA a Ruská federace²¹. Kvartet usiluje o mírové řešení mezi aktéry, které bude znamenat bezpečnost pro Izrael a vyřeší nepříznivou situaci pro Palestince (Musu 2010: 67). Kvartet představuje takové těleso, jež je složeno z různých aktérů, a to by mělo zaručit multilaterální přístup k mírovému procesu. Ihned po svém vzniku se Blízkovýchodní kvartet uchýlil k založení tzv. Mezinárodní pracovní skupiny pro palestinskou reformu. Tato skupina nezahrnovala pouze jednotlivé členy kvartetu, ale její součástí se staly další státy jako Kanada, Japonsko či Norsko a společně docházelo k setkáním i se zástupci arabských států, např. Egypta či Saúdské Arábie. Dále vznikly menší pracovní skupiny, které se zaměřovaly na jednotlivé oblasti v Palestině, které potřebují reformu²² a sama EU předsedala několika z nich (Tocci 2013: 32).

Kromě samotného mírového procesu se Evropská unie výrazně angažovala v samotné Palestině, za účelem jejího rozvoje. V roce 2002 napomáhala při volebních procedurách v Palestině. Díky EU byla vytvořena Ústřední volební komise a zahájeny mise, které měly za úkol monitorovat volby v roce 2004 na

²¹ Členové jsou reprezentováni Vysokým představitelem EU pro SZBP, generálním tajemníkem OSN, ministrem zahraničních věcí USA a ministrem zahraničních věcí Ruské federace.

²² Bylo vytvořeno sedm pracovních skupin pro oblasti: občanská společnost, finanční zodpovědnost, volební procedury, místní samospráva, soudnictví, tržní hospodářství a správní reforma (Tocci 2013: 32).

pozici prezidenta a volby do Palestinské legislativní rady v roce 2006 (Grevi 2007: 135). V roce 2003 se EU podílela na vybudování institucí v Palestině týkajících se soudnictví, kam přispěla 7 miliony euro (Grevi 2007: 135). Neméně důležitým počinem EU byla pomoc při vytvoření efektivního finančního systému v Palestině, kam měly mířit veškeré vládní finance. Ve stejném roce vznikl také program Partnerství pro mír, nyní tzv. Iniciativa EU pro budování míru (*EU Peacebuilding Initiative*), který si klade za cíl zapojit občanskou společnost do posilování míru na Blízkém východě a do vytváření takových podmínek, které umožní dlouhodobě udržitelné řešení v konfliktu mezi Palestinou a Izraelem. Program je řízen kanceláří EU v oblasti Západního břehu Jordánu a pásma Gazy, delegací EU ve státu Izrael a delegací EU v Jordánsku (EEAS 2016). Občanská společnost z dotyčných oblastí může vytvářet návrhy mírových iniciativ. Návrhy dle rozhodnutí komise, kterou tvoří členové ze třech zmíněných orgánů, mohou být finančně podpořeny a jejich autoři mohou spolupracovat na jejich realizaci (İşleyen 2015: 260). Návrhy jsou zasílány od výzkumných center, nevládních organizací, vzdělávacích institucí atd. Občanská společnost se tímto způsobem může sama účastnit spolupráce na mírovém řešení, propojovat znesvářené strany a zlepšovat svými návrhy vzájemné soužití. Příkladem může být iniciativa od organizace EcoPeace/Friends of the Earth Middle East, která vymyslela Komunitní geografický informační systém, jenž měl spojovat mládež z Palestiny, Izraele a Jordánska, aby se angažovala v řešení naléhavých problémů týkajících se životního prostředí, např. otázky vodních zdrojů (İşleyen 2015: 263).

Při konání schůzky ministrů zahraničí EU v srpnu v roce 2002 byla schválena tzv. třífázová cestovní mapa. Jednalo se o iniciativu Dánska, které se inspirovalo návrhem německého ministra zahraničí Joschky Fischera (Bouris 2015 :31; Musu 2010: 70). Návrhy poté ovlivnily Blízkovýchodní kvartet, který v roce 2003 na jejich základě vytvořil svůj nejvýznamnější plán na mírové řešení, který nese jméno Cestovní mapa (*Road map*), a který byl následně schválen OSN v rezoluci 1515 Rady bezpečnosti (Khader 2014: 351; Müller 2014: 468). Cestovní mapa zahrnovala úkony pro Palestinu i Izrael. Dodnes jsou pravidelně

zdůrazňovány a je apelováno na jejich realizaci. Cestovní mapu tvořil časový plán, který obsahoval jednotlivé fáze mírového urovnání a cíle, které v nich měly být splněny. Během třech fází se Palestina měla zaměřit zejména na posílení demokratizace ve státě, vznik nového vedení Palestiny, uskutečnění voleb, sepsání ústavy, zřízení bezpečnostních orgánů a snahu na potlačování terorismu. Po Izraeli bylo požadováno stažení vojsk za hranice před rokem 1967, zastavení osidlovací politiky a vylepšení humanitárních a životních podmínek Palestinců. V závěrečné fázi Cestovní mapy měla přijít na řadu nejvíce ožehavá témata mezi stranami, jako status Jeruzaléma či palestinští uprchlíci (Bouris 2015: 32). Dle plánu měl prozatímní stát Palestina vzniknout do roku 2003 a závěrečná jednání, která by vedla k finální mírové dohodě, měla být uskutečněna v roce 2005 (Dowty 2017: 231). Časový plán byl ale poté označen za nezávazný (Musu 2010: 70). Dle autorky Noor (2004: 43) byl evropský názor na mírový proces v souladu se zněním Cestovní mapy zejména v tématech jako vytvoření státu Palestina, ukončení výstavby židovských osad a vytvoření řešení pro palestinské uprchlíky. Cestovní mapa zmiňovala i uskutečnění mezinárodní mírové konference, kde by se jednalo o konečném výsledku Cestovní mapy (Musu 2010: 70). EU velmi stála o uskutečnění takové konference, které by se dle ní měla účastnit celá mezinárodní komunita.

Potíže Cestovní mapy se ukázaly v několika ohledech. Stanovené podmínky byly vymyšleny kvartetem a nikoli samotnými válčícími stranami. Válčící strany se nepodílely vůbec na jejím vytváření a finální návrh jim byl jen předložen. Válčící strany se tedy snaží Cestovní mapu přetvořit k obrazu svému, a tak neplní stanovené podmínky (Musu 2010: 72). Palestina plán přijala, ale upozornila, že není v jejích silách některé úkony splnit, protože zatím nedisponuje dostatečnými kapacitami, které jsou pro některé kroky nezbytné. Týkalo se to zejména požadavku ohledně zamezení terorismu na palestinském území, když nemá Palestina vyvinuté dostatečné bezpečnostní kapacity. Izrael také cestovní mapu přijal, ale měl 14 připomínek. Připomínky se soustředily především na zastavení násilí a teroru ze strany Palestiny a nutnosti zvolit nové vedení Palestiny

(Musu 2010: 72). Potíže v plnění Cestovní mapy také představuje to, že nebyly vytvořeny žádné mechanismy, které by kontrolovaly posun aktérů v jednotlivých fázích a úkonech. Navíc kvartet samotný nedisponoval žádným mandátem, který by válčící strany přiměl dodržovat stanovené podmínky (Tocci 2013: 41).

Palestina se v následujících letech zaměřila na reformu soudnictví či finančního aparátu, ale násilí na obou stranách neustávalo (Tocci 2013: 34). Až v roce 2004 předseda vlády Izraele Ariel Šaron přislíbil stažení Izraele z Pásmu Gazy do roku 2005. EU i Blízkovýchodní kvartet tuto zprávu vítaly a vnímaly ji jako pokrok v mírovém procesu (Musu 2010: 72; Tocci 2013: 34). Blízkovýchodní kvartet v roce 2005 posléze vytvořil pozici Zvláštního vyslance pro stažení z Gazy (*Special Envoy for the Gaza Disengagement*), do které jmenoval Jamese Wonfensohna. Zvláštní vyslanec měl kontrolovat průchod mezi Západním břehem Jordánu a Pásmem Gazy. Významnou roli zde opět měla EU, která financovala úřad zvláštního vyslance a následně se zapojila i do sledování samotné situace na přechodu Rafah (Tocci 2013: 34).

V roce 2005 zahájila EU pomocnou misi na hraničním přechodu Rafah²³ (*EUBAM Rafah*), jejíž náplní bylo monitorovat operace odehrávající se na tomto přechodu, protože se Izrael stahoval z oblastí Pásmu Gazy. Mise byla zahájena ve shodě s tzv. Dohodou o pohybu a přístupu (*Agreement on Movement and Access*), kterou podepsaly Izrael i Palestina za účelem zlepšení svobody pohybu Palestinců na naléhání Blízkovýchodního kvartetu (Musu 2010: 74). Cílem mise byl monitoring a ověřování výkonu pohraniční kontroly a jejich pracovníků, kteří na přechodu pracují. Díky EU, která monitorovala zmíněný přechod, prošlo znovuotevřeným hraničním přechodem až 450 000 Palestinců (Bouris 2015: 34; EUBAM nedat.[a]). Jednalo se o první počín Evropské unie v rámci konfliktu mezi Izraelem a Palestinou, kdy se zapojila do bezpečnostní sféry mírového procesu. Lze se domnívat, že tomu tak bylo i z důvodu jejího členství v Blízkovýchodním mírovém kvartetu, kdy došlo ke spojení spolupráce USA a EU (Musu 2010: 74).

²³ Jedná se o hraniční přechod mezi Pásmem Gazy a Egyptem.

Mise byla dvakrát prodloužena, ale v roce 2007 byla pozastavena kvůli Hamásu²⁴, jenž převzal kontrolu nad Pásmem Gazy. V době aktivní mise zde bylo přítomno až 80 evropských zaměstnanců, ale od jejího pozastavení zde působí již jen 8 pracovníků z EU (Bouris 2015: 34; Pardo 2009: 43). V roce 2008 Hamás zamítl návrat evropské mise na přechod Rafah s argumentem, že by měl být přechod pod kontrolou egyptských či palestinských sil (Pardo 2009: 43). Nadále na místě působí pozorovací týmy EU, které občasně kontrolují situaci na přechodu, avšak vzhledem k tomu, že nedisponují žádnými donucovacími prostředky, nemohou v případě porušení zmíněné Dohody o pohybu a přístupu zasáhnout (EUBAM nedat.[a]). Blízkovýchodní kvartet se pokusil v roce 2010 o domluvu s Palestinou i Izraelem v zájmu znovuotevření hraničního přechodu Rafah, ale neuspěl. V roce 2011 bývalý ministr zahraničních věcí Izraele Avigdor Lieberman prohlásil, že evropská mise svojí neefektivní správou a kontrolou hraničního přechodu de facto uvolnila místo pro Hamás (Bouris 2015: 34). V roce 2011 byl přechod zpřístupněn z egyptské strany, ale k tomu, aby se stal opět plně prostupný i z druhé strany, je zapotřebí obnovit misi *EUBAM Rafah* na výzvu Izraele či Palestiny, k čemuž zatím nedošlo. Dle autorky Pardo (2009: 43) je mise považována za úspěšnou především proto, že šlo o první počín EU, kdy se na požádání angažovala i v zajištění bezpečnosti.

Spolu se zmíněnou misí byla v roce 2005 započata další civilní mise EU, jež je známa pod názvem *Koordinační úřad pro podporu palestinské policie (EUPOL COPPS)*. Mise se orientovala na oblast místní policie a práva, např. zaváděla účinná policejní opatření v Palestině, navyšovala kapacity u místní civilní policie či vytvořila plán na reorganizaci policejních složek apod. (Grevi 2007: 137; Sarto 2015: 10). Úřad byl tvořen 4 vysokými policejními poradci, kteří se zaobírali dodáním technologického vybavení do oblasti a reformou palestinské policie (Bouris 2015: 36). Cílem této mise je napomáhat a radit palestinským civilním policejním složkám, koordinovat finanční pomoc směřující k jednotlivým

²⁴ Hamás je islamistická politická strana v Palestině, která vznikla v roce 1987 (Čejka 2022: 173).

policejním složkám a zprostředkovávat poradenství v oblasti trestního soudnictví (Bolborici 2010: 12; Grevi 2007: 137). Po převzetí vlády Hamásem v roce 2006 byla nemožná spolupráce civilní mise EU s vedením Hamásu, a proto mohla mise nadále působit od roku 2007 jen v oblasti Západního břehu Jordánu, kde si udržel kontrolu nad územím Fatah²⁵, a kde byla Mahmúdem Abbásem²⁶ ustanovena nouzová vláda, která byla uznána mezinárodní komunitou (Khader 2014: 353). Dle Bourise (2015: 38) i přesto, že bezpečnostní situace v oblasti Západního břehu Jordánu není dokonalá, došlo k významnému zlepšení bezpečnosti pro místní obyvatele, které vedlo i k zefektivnění palestinské ekonomiky.

Nelze opomenout z roku 2005 tzv. technické uspořádání mezi Izraelem a EU, které souvisí i s mírovým procesem. Technické uspořádání v roce 2005 se vztahovalo na produkty, které pocházely ze židovských osad na Izraelem okupovaných územích v Palestině, a které byly dováženy do EU. Izrael vnímal toto zboží jako produkty, které byly vyrobeny v Izraeli, a proto se bude jejich export řídit pravidly Dohody o přidružení z roku 2000, která definuje i obchodní vztah mezi EU a Izraelem (viz kapitola 1). EU zdůraznila svůj názor na věc již v roce 1998 a to tak, že na tyto produkty se nijak nevztahuje preferenční zacházení, jelikož oblasti nejsou dle mezinárodního práva součástí Izraele, a proto se na ně vztahují jiné celní podmínky než na izraelské zboží. Dlouho se tedy Izrael s EU nemohl shodnout na podmínkách, které se budou vztahovat na tyto produkty. Až v roce 2005 v rámci technického uspořádání bylo rozhodnuto, že Izrael je povinen označovat místo původu nikoli jen tím způsobem, že je produkt vyroben v Izraeli, ale musí být přesně uvedeno z jaké části či města Izraele pochází (Atallah 2021: 84; Gordon – Pardo 2015: 90).

²⁵ Fatah je palestinská politická strana a představuje nejdůležitější frakci v Organizaci pro osvobození Palestiny (Čejka 2022: 102).

²⁶ Mahmúd Abbás je palestinský politik, který v současnosti zaujímá pozici prezidenta Státu Palestina a předsedu Organizace pro osvobození Palestiny.

Když se Hamás stal v roce 2006 vítězem ve volbách do Palestinské legislativní rady²⁷, evropské iniciativy i iniciativy Blízkovýchodního kvartetu byly ochromeny. USA i EU zařadily Hamás na seznam teroristických organizací a byl vnímán jako hrozba. Zároveň se vzepřel proti dohodám z Osla či proti tzv. cestovní mapě a odmítal uznat existenci státu Izrael či s ním uzavřít mír. Pokud by Hamás tyto podmínky přijal a respektoval zmíněné dohody, EU či Blízkovýchodní kvartet by s ním byly ochotny spolupracovat jako se zvoleným vedením Palestiny. EU by uvítala, kdyby v Palestině vznikla vláda národní jednoty, která by se řídila podmínkami kvartetu v rámci mírového procesu. Izrael byl vítězstvím Hamásu vyděšen. EU tedy výsledek voleb uznala, ale byla si vědoma, že nemůže podporovat vedení Palestiny, které pomáhá organizovat teroristické útoky na Izrael (Musu 2010: 76; Plessix 2011: 8). EU nejdříve přestala dodávat finanční podporu do Palestiny, ale poté co započala na palestinském území humanitární krize a palestinská ekonomika hluboce propadla, finanční podporu obnovila (O'Donnell 2016: 8). Finanční pomoc byla poté dodávána přímo schváleným příjemcům prostřednictvím mechanismu *Tim*, který byl v roce 2008 nahrazen mechanismem *PEGASE* (viz kapitola 2. 2). Původní mechanismus byl vytvořen Blízkovýchodním kvartetem, ale jeho fungování a správa byla zajišťována EU (Khader 2014: 350; Tocci 2013: 36). Přesto se evropské mise v nastalé situaci v Palestině narušily, jak již bylo zmíněno výše. Brusel tedy zvolil strategii, že Hamás bude bojkotovat a podpoří opoziční stranu Fatah v čele s Mahmúdem Abbásem v jejich boji proti Hamásu (Grevi 2007: 139; Khaliq 2009: 23). EU stále odmítá komunikovat s Hamásem, pokud nepřijme podmínky, které podmiňují případnou spolupráci (viz výše).

Do vnitřní situace v Palestině se zapojila i Saúdská Arábie, která zprostředkovala rozhovory mezi Hamásem a Fatahem v Mekce v únoru roku 2007 a přesvědčila znesvářené politické strany, aby se domluvily na vládě národní jednoty. USA i Izrael toto rozhodnutí ihned odmítli a EU je následovala, i přesto,

²⁷ Palestinská legislativní rada představuje zákonodárný orgán Palestiny.

že si uvědomovala, že by poté mohlo nastat zlepšení vnitřní situace v Palestině, protože by mohlo dojít ke smíření palestinských obyvatel a nehrozilo by takové vnitřní napětí (Khader 2014: 354). V roce 2007 Hamás ovládl násilně Pásmo Gazy a Fatah poté ovládal pouze oblast Západního břehu Jordánu (O'Donnell 2016: 8). I když se usiluje o příměří mezi Fatahem a Hamásem, tak ho zatím nebylo dosaženo a obě strany ovládají jiné části Palestiny. Do oblasti Palestiny byl v roce 2007 jmenován Tony Blair²⁸ jako Zvláštní vyslanec Blízkovýchodního kvartetu, jehož úkolem byla koordinace mezinárodní pomoci, která směřovala do Palestiny a podpora místního rozvoje. Dle autorky Tocci (2013: 39) bylo Blairovo jmenování vnímáno evropskými státy negativně i přesto, že se jednalo o evropského představitele. Bylo tomu tak pro jeho blízkost k americkému prezidentovi Georgi W. Bushovi. Tato blízkost se ukázala i při jeho zapojení ve válce v Iráku v roce 2003. Jmenování do funkce, která měla reprezentovat celý kvartet, navíc proběhlo jednostranně od USA bez domluvy s ostatními členy kvartetu.

V témže roce v listopadu roku 2007 proběhla ještě mezinárodní mírová konference v Marylandu v Annapolisu pod patronací USA. Cílem konference byla domluva zúčastněných aktérů na znění mírové dohody, která by umožnila vznik dvou samostatných států do roku 2008. Dále došlo ke slibu zúčastněných stran, že budou probíhat snahy o naplnění vize Cestovní mapy v její první fázi, avšak se tomu tak nestalo. Židovské osady nadále přibývaly a životní situace pro palestinské obyvatele se nezměnila (Asseburg 2009: 32). Do střetu navíc vstupovala samostatná politika USA v rámci Blízkého východu s rolí, kterou zastával kvartet v konfliktu mezi Palestinou a Izraelem. Dle Musu (2010: 78) se EU domnívala, že mezinárodní mírová konference bude uskutečněna dle strategie, která byla zmíněna v Cestovní mapě a bude provedena ve spolupráci se všemi členy kvartetu. Autorka dodává, že v kvartetu to byla právě EU, kdo uskutečnění mírové konference prosazoval. I přesto, že všichni členové kvartetu se konference

²⁸ Ve funkci setrval do roku 2015.

účastnili, tak jejich pozice zde se nemohla s rolí USA srovnávat, a ani toto setkání nepřineslo progres v mírovém procesu.

V důsledku celé situace Izrael v roce 2008 a 2009 prováděl útoky směřující na Pásmo Gazy, které si vyžádaly cca 1 300 obětí a zničení mnoha institucí či budov, které financovala Evropská unie. EU pouze vyzývala strany k zdrženlivosti a přiměřené reakci. Některé členské státy EU byly vysoce nespokojeny s poničenou infrastrukturou, která byla placena z financí EU, ale žádné kompenzace se EU nedočkala, protože ji jako celek ani nepožadovala. Jak poznamenává autor Khader (2014: 354), tímto zdrženlivým chováním nebyla a nebude Evropská unie vnímána jako aktér, který je důležitým pomocníkem v mírovém procesu. Konflikt v Gaze navíc opět ukázal, jak mírový proces ovlivňuje chod Unie pro Středomoří. Když konflikt probíhal, tak všechny arabské země, které jsou členy Unie pro Středomoří, odmítaly spolupracovat na společných projektech s Izraelem (Pardo 2009: 40).

Když nastoupil do úřadu amerického prezidenta Barack Obama, ihned zaujal smířlivější postoj vůči Palestině. Potvrdil to např. svým projevem v Káhiře v roce 2009, kde přiznával, že situace je pro palestinský lid velmi nepříznivá a uznává jejich přání o existenci vlastního státu (Hollis 2011: 41; Khader 2014: 355). Těmito slovy se přikláněl k postoji EU, která dlouhodobě prohlašovala, že řešení spočívá ve vzniku dvou států, Izraele a Palestiny, a tím se vyřeší i dlouhodobě nestabilní situace v regionu Blízkého východu. V reakci na to Vysoký představitel EU pro SZBP Javier Solana v červenci 2009 naléhal na OSN, aby uznala vznik státu Palestina (Khader 2014: 355; Reuters 2009). Na to navázala EU tzv. Bruselskou deklarací, kde byla opět zmíněna potřeba dvoustátního řešení a bylo zde připomenuto, že EU nadále nebude uznávat jinou podobu hranic než tu, která panovala před rokem 1967, a že neuznává osadnické aktivity Izraele na okupovaných územích a anexi Východního Jeruzaléma (Khader 2014: 355).

V roce 2011 Palestina žádala o členství v OSN, protože do té doby zastávala pozici v OSN jako „stálý pozorovatel“. Avšak Blízkovýchodní kvartet nebyl

jednotný v názoru na přijetí Palestiny do OSN. Zatímco většina členských států EU²⁹ a Ruská federace byly žádosti nakloněny, USA byly rezolutně proti. USA obhajovaly svůj postoj vůči nepřijetí Palestiny do OSN tím, že není možné, aby vznikl stát Palestina bez domluvy s Izraelem na základě mírového ujednání (Wadi 2022). V Radě bezpečnosti byla žádost nakonec na popud USA definitivně zablokována a zamítnuta. V následujícím roce Palestina chtěla povýšit svoji pozici v OSN žádostí o přijetí statusu tzv. nečlenského pozorovatelského státu, a zatímco se opět většina členů EU a Ruská federace vyjádřily na Valném shromáždění pro, USA nevnímaly pozitivně ani tuto žádost Palestiny (Müller 2014: 472). Přesto Valné shromáždění většinově hlasovalo³⁰ pro přijetí Palestiny do OSN jako nečlenského pozorovatelského státu. Žádost nemohla být vetována jakýmkoli členem Rady bezpečnosti, protože ke schválení takové žádosti je zapotřebí získat pouze většinu ze 193 hlasů na Valném shromáždění (Fantz – Hume 2012).

Jak již bylo zmíněno, v roce 2013 vydala EU směrnici, která zakazovala investovat a financovat projekty, které se nacházejí na okupovaných územích Palestiny (viz kapitola 2.1). Toto rozhodnutí jasně deklarovalo postoj EU v mírovém procesu, a ten zní, že EU vnímá, jak Izrael ztěžuje mírový proces už jen tím, že navyšuje své osadnické aktivity na okupovaných územích (Khader 2014: 358). I přes americké naléhání, aby EU byla méně razantní ve svém postoji k osadám, EU svůj postoj nezměnila. Směrnice je ukázkovým příkladem změny evropského pohledu na blízkovýchodní konflikt. I za cenu potíží s Izraelem EU uskutečnila první krok k tomu, aby na Izrael využila svůj vliv jakožto obchodního partnera a ten využila ve prospěch mírového procesu, protože po zveřejnění směrnice Izrael souhlasil s novými jednáními s Palestinou (Khader 2014: 358).

Dále v roce 2013 EU odmítla financovat výzkumné programy, které se objevily na univerzitách v židovských osadách na okupovaném území Palestiny

²⁹ Mezi největší podporovatele žádosti o přijetí Palestiny do členství v OSN z Evropské unie patřili např. Francie, Španělsko, Portugalsko či Švýcarsko. Naopak na stranu USA se postavila např. Velká Británie (Fantz – Hume 2012)

³⁰ Jednalo se o přijetí rezoluce OSN 67/19 (Fantz – Hume 2012).

(Khader 2014: 356). O dva roky později, v roce 2015, Evropská komise rozhodla, že na produktech, které pochází ze židovských osad na palestinském území, bude viditelné varování, že se jedná o zboží, které bylo vyrobeno v nelegálních izraelských osadách. Nestálo už pouze jen to, že produkt byl vyroben v Izraeli a v jakém městě, ale evropský občan musel být obeznámen se všemi informacemi o místě výroby produktu (ČTK 2015). Na to reagoval Izrael velmi pobouřeně a považoval to za vměšování se do vnitřních záležitostí (Khader 2014: 356).

Mezi poslední iniciativy EU v rámci mírového procesu patří mírová konference na Blízkém východě v lednu roku 2017, která byla pořádána Francií. Konference se účastnily mezinárodní organizace a 70 zemí, které se sešly z důvodu potvrzení závazku mezinárodní komunity, že podpoří a budou usilovat o realizaci dvoustranného řešení v blízkovýchodním konfliktu (International Crisis Group 2022; Ministère de L'Europe et Des Affaires Étrangères nedat.).

Za prezidentství Donalda Trumpa v lednu 2020 zveřejnily USA dokument nazvaný „*Peace to Prosperity*“. V dokumentu je obsažen plán, ve kterém je navrženo, že by Izrael vykonával správu nad celým Jeruzalémem, nelegální židovské osady by zůstaly na svém místě, takže by se uprchlíci z Palestiny nesměli vrátit zpět do svých domovů a Izrael by nadále spravoval cca 30 % území na Západním břehu Jordánu, kde leží židovské osady. Stát Palestina by tedy mohl vzniknout, ale skýtal by pouze zbývajících 70 % území na Západním břehu Jordánu a jeho hlavní město by se mohlo nacházet ve Východním Jeruzalémě (Atallah 2021: 90; Marcus 2020). Donald Trump sice nabídl Palestině vlastní stát, ale vůbec ne takový, jaký by si představovala, a o který usilovala. Palestina rezolutně dokument odmítla, ale izraelský premiér Benjamin Netanjahu nadšeně souhlasil a ihned poté prohlásil, že se Izrael chystá anektovat zmíněných 30 % území Západního břehu Jordánu. EU se k dokumentu vyjádřila tak, že dokument důkladně prohlédne, a pokud bude v souladu s dvoustranným řešením a vezme v potaz nároky obou aktérů, dokument případně podpoří (Atallah 2021: 90; Deutsche Welle 2020). Na Benjaminu Netanjahu ale reagovala tak, že je nezbytně nutné, aby Izrael ctil a dodržoval mezinárodní právo, od něhož se jeho zamýšlená

anexe odchyluje. Jak popisuje autor Atallah (2021: 91), je smutnou pravdou, že žádná evropská země nebyla schopna namítnout, že zmíněný dokument představuje katastrofu pro dvoustranné řešení. Avšak je nutné připomenout, že EU chtěla vydat prohlášení, ve kterém by zmínila přímý nesouhlas s dokumentem Donalda Trumpa a varovala by Izrael, aby se nepokoušel anektovat oblast Západního břehu Jordánu. Jenže vydání takového prohlášení vyžaduje jednomyslný souhlas všech členských zemí EU. Proti vydání takového prohlášení se postavily státy Visegrádské skupiny³¹, které mají výrazné proizraelské postoje (International Crisis Group 2022). K celé věci se vyjádřil na vlastní zodpovědnost alespoň Vysoký představitel EU pro SZBP Josep Borrell o tři měsíce později v roce 2020, kdy zdůraznil, že plán Donalda Trumpa nerespektuje již mezinárodně dohodnuté podmínky, a že pokud by měl být Západní břeh Jordánu anektován Izraelem, tak je dvoustranné řešení nemožné (Atallah 2021: 91; Reuters 2020). EU se na případnou anexi připravila tím způsobem, že členské země EU byly připraveny v tomto případě uvalit na Izrael sankce a spolupracovaly by s arabskými státy na jednotném protestu a postoji vůči případné anexi (International Crisis Group 2022). Zachování jednotného postoje a touha zamezit anexi mezinárodní spoluprací odvrátily realizaci dokumentu Donalda Trumpa a Benjamin Netanjahu přerušil své plány na anexi.

Situace v Palestině také není zcela příznivá. Žádné volby v Palestině se od roku 2006 neuskutečnily. Evropská unie byla velmi nakloněna rozhodnutí ohledně vyhlášení voleb od Mahmúda Abbáse v lednu roku 2021, které se měly konat již v témže roce, a to jak do Palestinské národní rady, tak na post prezidenta. EU dokonce nabídla Palestině spolupráci na uskutečnění těchto voleb. Při svém nadšení ale Evropská unie nepomyslela na variantu, že by stejně jako v roce 2006 zvítězil Hamás. Mahmúd Abbás v dubnu roku 2021 uskutečnění voleb zrušil a odložil volby na blíže neurčenou dobu. EU byla velmi zklamána tímto rozhodnutím (Al-Mughrabi – Ayyub – Sawafta 2021). Mahmúd Abbás takto učinil

³¹ Visegrádská skupina je aliance států České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska.

zřejmě z toho důvodu, že se domníval, že jeho strana Fatah ve volbách neuspěje, protože hnutí Hamás stále posiluje v zemi svoji podporu (International Crisis Group 2022). Dle International Crisis Group (2022: 38) by se mělo uvažovat nad změnou podmínek Cestovní mapy, jelikož tyto podmínky jsou hlavním zádrhelem v případné spolupráci Blízkovýchodního kvartetu či EU s Hamásem. Podpora Hamásu v zemi narůstá a bez dialogu s ním nedojde v Palestině ke zlepšení vnitřní situace, ke smíření vnitřních aktérů ani progresu v mírovém procesu. Roli v této úpravě by mohla hrát EU, která by případně mohla přesvědčit USA o nutnosti provést změny podmínek v Cestovní mapě.

Někteří členové EU jako např. Francie by uvítali změnu přístupu EU k celému mírovému procesu. Chtěli by se více zapojit, získat větší roli a využívat obchod a další formy spolupráce jako nástroje ke změně izraelských kroků na okupovaných územích. To, že se to EU jako celku nedaří, se snaží Evropská unie kompenzovat pokračující humanitární pomocí mířící do Palestiny, která se ale od roku 2015 soustavně zmenšuje (International Crisis Group 2022). Celkově činila humanitární pomoc EU směrem do Palestiny mezi lety 2000–2022 852 milionů eur (International Crisis Group 2022). Přerušování této pomoci vyvolává u EU obavy, aby se posilující palestinská samospráva nezhroutila. Některé evropské země zřejmě také nechtějí riskovat výnosnou spolupráci s Izraelem za cenu pokroku v mírovém procesu, a proto při důležitých rozhodnutích ohledně procesu nesouhlasí s ostatními a tím je v rámci tohoto tématu EU stále jako celek paralyzovaná a v rozhodnutích nekonzistentní. Nyní je také důležité poznamenat, že pro spoustu evropských států, např. Francii či Německo, ztrácí význam mírový proces mezi Palestinou a Izraelem, když vidí hrozbu v probíhající válce na Ukrajině.

Pro celou Evropskou unii už není mírový proces mezi Palestinou a Izraelem hlavní prioritou. Od roku 2021 spíše probíhají snahy EU o opětovné zahájení komunikace mezi Izraelem a Palestinou s cílem zlepšit životy palestinských obyvatel, ale nevěří v obnovení jednání ohledně samotného mírového řešení konfliktu (International Crisis Group 2022). Zvláštní zástupce pro mírový proces

na Blízkém východě Sven Koopmans se rozhodl vytvořit tzv. Skupinu přátel mírového procesu (*Friends of the peace process*). Skupina byla vytvořena za účelem zefektivnění komunikace mezi orgány a službami EU ohledně mírového procesu (Koopmans 2022). Vyhlídka na nějaké nové mírové iniciativy není příliš optimistická, protože dle Evropské unie nejsou příznivé podmínky na zahájení nových mírových projektů. EU se domnívá, že by se stále týkaly hlavně opětovného zdůrazňování dohodnutých podmínek, které by vedly ke dvoustátnímu řešení (International Crisis Group 2022). EU podléhá kritice od arabských států či lidskoprávních organizací, že nedělá dostatek, aby se mírový proces posunul vpřed, aby nedocházelo k rozšiřování izraelských osad či aby nedocházelo k porušování lidských práv na palestinském území (International Crisis Group 2022). Navíc stále zůstává stejný problém ve vztahu Evropské unie k Izraeli, který spočívá v tom, že i přesto, že Evropská unie nesouhlasí s přístupem a chováním Izraele během mírového procesu, nenásledují za jejími prohlášeními i činy. V rámci vysoké ekonomické spolupráce by Evropská unie mohla více využít obchod s Izraelem jako nástroj během mírového procesu. Politická a ekonomická spolupráce EU s Izraelem se ale nijak neproměňuje v závislosti na chování Izraele v mírovém procesu či vůči Palestině (Khader 2014: 356; Sen 2022). Paradoxem tedy je, že i když EU nahlas kritizuje Izrael v rámci mírového procesu, tak na bilaterální úrovni jejich spolupráce roste a na neshody v mírovém procesu se zapomíná.

Závěr

Evropská unie se zabývá mírovým procesem mezi Izraelem a Palestinou již od roku 1967, kdy byla známa pod názvem Evropské společenství. Její role v mírovém procesu se postupně měnila v závislosti na vstupech dalších aktérů do blízkovýchodního mírového procesu i na základě vnitřních změn a situace v EU. V mírovém procesu zastává EU dlouhodobě stejné stanovisko. Mírová jednání povedou k ukončení konfliktu, jenž bude vyřešen vznikem dvou států, které budou vedle sebe žít v míru. Tento cíl stále není naplněn, ale Evropská unie i další aktéři vynaložili úsilí na vytváření návrhů, plánů či iniciativ, jejichž účelem bylo dospět právě k tomuto cíli.

Významná spolupráce probíhá jak mezi EU a Izraelem, tak mezi EU a Palestinou. Některé členské státy EU zastávají spíše proizraelské postoje z důvodu následování politiky USA a jejich blízkého vztahu, např. dříve Velká Británie či Německo, Nizozemsko a země Visegrádské čtyřky jako Česká republika a Maďarsko. Naopak jiné evropské státy spíše vyjadřují podporu Palestině, např. Francie, Španělsko či Švédsko. Evropská unie jako celek je také největším finančním podporovatelem Palestiny a dlouhodobě jí poskytuje stabilní rozvojovou finanční pomoc, na které je Palestina ve velké míře závislá. I z tohoto důvodu není EU brána Izraelem jako věrohodný aktér v mírovém procesu, protože zatímco USA se dlouhodobě staví v konfliktu spíše na stranu Izraele, tak EU naopak v mnoha ohledech podporuje a brání Palestinu, např. poskytuje Palestině dlouhodobou rozvojovou pomoc a kritizuje Izrael z důvodu výstavby židovských osad na okupovaných palestinských územích (Kaye 2004: 25).

Zapojení EU do mírového procesu před rokem 1993 se neslo ve znamení především finančního zapojení. Významně vzrůstala finanční pomoc Palestině s cílem dosažení jejího rozvoje. Důležitým momentem bylo ale vydání tzv. Benátské deklarace v roce 1980, která vyjádřila postoj Evropského společenství v rámci konfliktu mezi Palestinou a Izraelem. Bylo zde poprvé vyjádřeno, že Izrael by měl uznat palestinské právo na vlastní sebeurčení a OOP by se měla stát zástupcem Palestiny na mírových jednáních, kterých by měla být přítomna. EU

neměla před rokem 1993 vybudované bezpečnostní či zahraničně-politické struktury, které by jí mohly napomoci k posílení její role v blízkovýchodním mírovém procesu. To se změnilo právě v roce 1993, kdy vznikla nová dimenze evropské politiky tzv. Společná zahraniční a bezpečnostní politika, která od té doby určovala směr EU v mírovém procesu. Vznikem Evropsko-středomořského partnerství a Unie pro Středomoří posílila EU spolupráci se zeměmi v regionu Blízkého východu. Přesto zde nastaly komplikace, protože zatímco si EU slibovala od vytvoření partnerství ekonomickou a hospodářskou spolupráci s arabskými státy, tak arabské země nechtěly posilovat ekonomickou spolupráci bez dialogu o mírovém procesu (Musu 2010: 57). Rozvoji partnerství mnohokrát bránil nesouhlas arabských zemí, které podmiňovaly posílení své spolupráce s EU změnou a posílením evropské politiky v blízkovýchodním mírovém procesu.

V následujících letech EU vytvořila funkci Zvláštního zástupce pro mírový proces na Blízkém východě a stala se členem Blízkovýchodního kvartetu. Díky členství EU v této organizaci se zvýraznila a posílila její role v mírovém procesu. Navíc EU mohla případně ovlivnit budoucí kroky USA v mírovém procesu v rámci Blízkovýchodního kvartetu, a také se mohla spolu s USA zapojit i do bezpečnostních aspektů konfliktu, např. během evropských misí v Palestině. Nejvýznamnější iniciativu kvartetu představuje tzv. Cestovní mapa, která vznikla v roce 2003. Nastiňovala jednotlivé kroky, které Izrael a Palestinu dovedou k mírovému řešení. I přesto, že se jedná o jeden z nejdůležitějších mírových plánů v rámci konfliktu mezi Izraelem a Palestinou, tak plán nebyl naplněn a Blízký východ není o nic blíže k míru. Blízkovýchodní kvartet nedisponuje nástrojem, kterým by se mohlo plnění závazků válečných stran v plánu vynutit a neexistuje ani měřítko, které by ukazovalo, jak aktéři konfliktu na splnění závazků pracují.

V roce 2005 proběhly na území Palestiny evropské mise, které byly zaměřené na reformu policejních složek (*EUPOL COOPS*) a na kontrolu přechodu Rafah (*EUBAM Rafah*). Mise jsou pokládány za úspěšné, protože mise na přechodu Rafah byla prvním zapojením EU do bezpečnostní sféry mírového procesu a mise *EUPOL COOPS* přinesla dlouhodobé zlepšení bezpečnosti

v oblasti Západního břehu Jordánu (Bouris 2015: 38; Pardo 2009: 43). Avšak obě mise musely být přerušeny kvůli vítězství politického hnutí Hamás v palestinských volbách v roce 2006. Mise *EUPOL COOPS*, ale pokračuje nadále na území Západního břehu Jordánu. Nad oblastí totiž opět převzalo kontrolu politické hnutí Fatah, které má podporu EU i Blízkovýchodního kvartetu. Spolupráce s Hamásem ze strany EU či Blízkovýchodního kvartetu mohla nastat již v roce 2006, kdyby Hamás uznal podmínky Cestovní mapy a právo na existenci Izraele, což se nestalo. Proto EU i Blízkovýchodní Kvartet spolupracují s Fatahem, který ovládá Západní břeh Jordánu, a přesto, že ve volbách v roce 2006 nezvítězil a je tedy opoziční stranou, tak mezinárodní komunita s ním jedná jako s představitelem Palestiny. Naopak Hamás se ze strany EU a Blízkovýchodního kvartetu ocitl v izolaci. I přesto podpora Hamásu v zemi roste. Na místě je tedy uvažovat nad navázáním kontaktu mezinárodní komunity s Hamásem a nad změnou podmínek Cestovní mapy, protože vnitřní situace v Palestině není vůbec příznivá (International Crisis Group 2022). Mezinárodní komunita by tím mohla dosáhnout zlepšení vnitřní situace v Palestině i znovunastolení mírového řešení v konfliktu k jednacím stolům.

Role EU v blízkovýchodním mírovém procesu je propojena i s působením USA v regionu. I přesto, že mezi EU a USA panovaly neshody v mírovém procesu, např. v otázce působení Jásira Arafata či členství Palestiny v OSN, při nastolení mírového urovnání mezi Izraelem a Palestinou je jejich spolupráce a působení nezbytné. Pro EU je spolupráce s USA v rámci mírového procesu klíčová (International Crisis Group 2022). Důvodem je i to, že ve spojení s USA je EU v mírovém procesu vstřícněji vnímána Izraelem. Navíc USA má stěžejní postavení v mírovém procesu díky svým bezpečnostním kapacitám, zatímco EU přispívá mírovému procesu především finančně. Navzájem se tedy doplňují. Ale při návrhu mírového plánu Donalda Trumpa v roce 2020, který téměř odstartoval definitivní anexi Západního břehu Jordánu Izraelem, dala EU jasně najevo, že i když tento plán vzešel ze strany USA a Izrael ho přijal, je jakákoli anexe nepřijatelná a bude potrestána ze strany EU vysokými sankcemi.

Jak již bylo zmíněno, dnes již není blízkovýchodní mírový proces prioritou v zahraniční politice EU ani USA. Jejich pohledy se upínají jinam, např. na válku na Ukrajině. Avšak kdyby se měla role Evropské unie v mírovém procesu významně proměnit a posílit, je nutné zaujmout v EU jednotný postoj. Po celou dobu konfliktu mezi Izraelem a Palestinou to byl zásadní problém pro pozici EU v mírovém procesu. Členské země se nemohly dohodnout na jednotlivém postupu, a proto se nemohla role EU nijak razantně posílit. Dokud nebude v rámci mírového procesu jednotný konsenzus mezi členskými zeměmi EU, nemůže EU vystupovat v mírovém procesu jako silný hráč. Neshody mezi členskými státy EU jsou vidět zejména ve vztahu EU k Izraeli. Dlouhodobě zaznívá ze strany EU kritika směrem k Izraeli z důvodu rozšiřování židovských osad na okupovaném palestinském území či z dlouhodobé nepříznivé situace palestinských obyvatel. Přitom by EU mohla využít svého ekonomického vlivu na Izrael k posunu v jednáních Izraele s Palestinou (Dempsey 2021). Jenže takový směr EU by musel být schválen všemi členskými státy, a to se v dohledné době nestane, protože v EU jsou členské země, které mají velmi dobré vztahy s Izraelem, kterých se nechtějí vzdát, a proto nebudou podporovat politiky, které se neslučují s izraelskými zájmy. S jejich souhlasem tedy nelze počítat. Navíc výzvy jako válka na Ukrajině či rostoucí ambice Číny, kterým nyní EU čelí, zaujímají hlavní pozornost členských států i EU jako takové, a proto je velmi pravděpodobné, že v blízké době nedojde k posunu v mírovém procesu ze strany EU.

Seznam literatury

Almeghari, Rami (2022). EU resumes funding for six Palestinian NGOs branded as terrorists by Israel. *RFI*. 7. 8. 2022 (<https://www.rfi.fr/en/international/20220807-eu-resumes-funding-for-six-palestinian-ngos-branded-as-terrorists-by-israel>, 31. 1. 2022).

Alpher, Joseph (2008). The political role of the European Union in the Arab-Israeli peace process: An Israeli perspective. *The International Spectator* 33 (4), s. 77–86.

Al-Mughrabi, Nidal – Ayyub, Rami – Sawafta, Ali (2021). Palestinian leader delays parliamentary and presidential elections, blaming Israel. *Reuters*. 30. 4. 2021 (<https://www.reuters.com/world/middle-east/palestinian-elections-delayed-says-president-mahmoud-abbas-2021-04-29/>, 7. 3. 2023).

Asseburg, Muriel (2009). European Conflict Management in the Middle East: Toward a More Effective Approach. *Carnegie Endowment for International Peace* 1. 2. 2009, s. 4–53.

Atallah, Michael (2021). The international community's role and impact on the Middle East Peace Process. *Canadian Foreign Policy Journal* 27 (1), s. 81–97.

Bermana, Lazara (2022). First meeting of EU-Israel Association Council since 2012 set for next week. *Times of Israel*. 29. 9. 2022 (<https://www.timesofisrael.com/first-meeting-of-eu-israel-association-council-since-2012-set-for-next-week/>, 21. 1. 2023).

Bílková, Veronika (2018). Kontroverzní otázka Jeruzaléma z pohledu mezinárodního práva. *Ústav mezinárodních vztahů*. 22. 1. 2018 (<https://www.iir.cz/kontroverzni-otazka-jeruzalema-z-pohledu-mezinarodniho-prava-2>, 15. 2. 2023).

Bolborici, Ana-Maria (2010). The European Union and The Middle East Peace Process. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov* 3 (52), s. 9–14.

Bolborici, Ana-Maria (2020). The European Union and the Israeli-Palestinian Conflict. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov* 13 (62), s. 17–22.

Bouris, Dimitris (2015). EU-Palestinian Security Cooperation after Oslo: Enforcing Borders, Interdependence and Existing Power Imbalance. In: Sarto Del, Raffaella A., *Fragmented Borders, Interdependence and External Relations – The Israel-Palestine-European Union Triangle* (London: Palgrave Macmillan), s. 27–48.

Čejka, Marek (2022). *Izrael a Palestina* (Brno: BOOKS & PIPES).

Česká tisková kancelář (2015). V Unii se bude označovat zboží z židovských osad. Styd'te se, reagoval Netanjahu. *Novinky*. 11. 11. 2015 (<https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-v-unii-se-bude-oznacovat-zbozi-z-zidovskych-osad-stydte-se-reagoval-netanjahu-331803>, 7. 3. 2023).

Dempsey, Judy (2021). Judy Asks: Can Europe Do Anything to De-escalate the Israeli-Palestinian Conflict? *Carnegie Europe*. 20. 5. 2021 (<https://carnegieeurope.eu/strategieurope/84575>, 30. 3. 2023).

Deutsche Welle (2020). Europe reacts to Trump's Middle East Peace Plan. *Deutsche Welle*. 29. 1. 2020 (<https://www.dw.com/en/germany-europe-react-to-trumps-middle-east-peace-plan/a-52182434>, 7. 3. 2023).

Dowty, Alan (2017). *Israel/Palestine* (Cambridge: Polity).

EEAS [European Union External Action] (2016). EU Peacebuilding Initiative (formerly EU Partnership for Peace Programme). *Europa*. 19. 10. 2016 (https://www.eeas.europa.eu/node/12391_en, 28. 2. 2023).

EEAS [European Union External Action] (2021a). European Neighbourhood Policy. *Europa*. 29. 7. 2021 (https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en, 5. 1. 2023).

EEAS [European Union External Action] (2021b). EU Special Representatives. *Europa*. 14. 10. 2021 (https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-special-representatives_en, 12. 3. 2023).

EEAS [European Union External Action] (2021c). Middle East Peace Process. *Europa*. 3. 8. 2021 (https://www.eeas.europa.eu/eeas/middle-east-peace-process_en, 8. 2. 2023).

EEAS [European Union External Action] (2021d). The European Union and Israel. *Europa*. 28. 7. 2021 (https://www.eeas.europa.eu/israel/european-union-and-israel_en?s=200, 9. 1. 2023).

EEAS [European Union External Action] (2021e). The European Union and Palestinians. *Europa*. 9. 8. 2021 (https://www.eeas.europa.eu/palestine/european-union-and-palestine_en?s=206#7595, 26. 1. 2023).

EUBAM [European Union Border Assistance Mission in Rafah] (nedat.[a]). About us. *Eubam* (<https://www.eubam-rafah.eu/en/node/5048>, 20. 2. 2023).

EUBAM [European Union Border Assistance Mission in Rafah] (nedat.[b]). EU in Israel and the Palestinian Territories. *Eubam* (<https://www.eubam-rafah.eu/en/node/5057>, 31. 1. 2023).

European Commission (2022). European Civil Protection and Humanitarian Aid – Palestine. *Europa*. 16. 5. 2022 (https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east/palestine_en, 31. 1. 2023).

European Commission (nedat.[a]). International Partnerships. *Europa* (https://international-partnerships.ec.europa.eu/funding/funding-instruments/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_en, 26. 1. 2023).

European Commission (nedat.[b]). Research and Innovation. *Europa* (https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/israel_en, 24. 1. 2023).

European Commission (nedat.[c]). Trade – Israel. *Europa* (https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/israel_en, 25. 1. 2023).

European Commission (nedat.[d]). Trade – Palestine. *Europa* (https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/palestine_en, 30. 1. 2023).

European Commission (nedat.[e]). Twinning. *Europa* (https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/twinning_en, 24. 1. 2023).

European Parliament (2021). Israel’s decision to designate six Palestinian human rights NGOs as terrorist organisations. *Europa*. 4. 11. 2021 (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-004982_EN.html, 24. 1. 2023).

Europol (2018). Europol and Israel sign arrangement to tackle cross-border crime. *Europa*. 17. 7. 2018 (<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-and-israel-sign-arrangement-to-tackle-cross-border-crime>, 24. 1. 2023).

Fantz, Ashley – Hume, Tim (2012). Palestinian United Nations bid explained. *CNN*. 30. 11. 2012 (<https://edition.cnn.com/2012/11/28/world/meast/un-palestinian-bid/index.html>, 27. 3. 2023).

Gordon, Neve – Pardo, Sharon (2015). Bordering Disputed Territories: The European Union’s Technical Customs Rules and Israel’s Occupation. In: Sarto Del, Raffaella A., *Fragmented Borders, Interdependence and External Relations – The Israel-Palestine-European Union Triangle* (London: Palgrave Macmillan), s. 86–107.

Grevi, Giovanni (2007). Pioneering foreign policy: The EU Special Representatives. *European Union Institute for Security Studies* 1. 10. 2007, s. 129–140.

Gridneff, Ilya – Lynch, Suzanne (2022). EU aims for Israel reboot with summit. *Politico*. 28. 9. 2022 (<https://www.politico.eu/article/eu-aims-for-israel-reboot-with-summit/>, 10. 1. 2023).

Gritten, David (2022). European Union to unfreeze aid for Palestinians. *BBC*. 14. 6. 2022 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-61801864>, 31. 1. 2022).

Hollis, Rosemary (2011). Europe and the Middle East: Has the EU Missed its Moment of Opportunity? *Ortadoğu Etütleri* 2 (2), s. 33–56.

International Crisis Group (2022). Realigning European Policy toward Palestine with Ground Realities. *Crisisgroup*. 23. 8. 2022 (<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena/israelpalestine/realigning-european-policy-toward>, 5. 3. 2023).

Işleyen, Beste (2015). Governing the Israeli-Palestinian peace process: The European Union Partnership for Peace. *Security Dialogue* 46 (3), s. 256–271.

Kaye, Dalia D. (2004). *Mind the Gap: The United States Europe and the Middle East* (Haag: The Clingendael institute).

Khader, Bichara (2014). The European Union and the Palestinian question (1957-2014): the performance-expectation gap. *Nuova Serie* 81 (3), s. 335–365.

Khaliq, Urfan (2009). The European Union, international law and the Middle East peace process. *Amicus Curiae* 78, s. 20–23.

Koopmans, Sven (2022). A bigger view on peace in the Middle East. *Friends of Europe*. 28. 9. 2022 (<https://www.friendsofeurope.org/insights/a-bigger-view-on-peace-in-the-middle-east/>, 7. 3. 2023).

Marcus, Jonathan (2020). Trump releases long-awaited Middle-East peace plan. *BBC*. 28. 1. 2020 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51288218>, 7. 3. 2023).

Ministère de L'Europe et Des Affaires Étrangères (nedat.). Conference for peace in the Middle East (15 January 2017). *Ministère de L'Europe et Des Affaires Étrangères* (<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/israel-palestinian-territories/peace-process/initiative-for-the-middle-east-peace-process/article/conference-for-peace-in-the-middle-east-15-01-17>, 7. 3. 2023).

Musu Constanza (2007). The EU and the Middle East Peace Process: A Balance. *Studia Diplomatica* 60 (1), s. 11–28.

Musu, Constanza (2010). *European Union Policy towards the Arab–Israeli Peace Process* (London: Palgrave Macmillan).

Müller, Patrick (2014). Informal Security Governance and the Middle East Quartet: Survival of the Unfittest? *International Peacekeeping* 21 (4), s. 464–480.

Noor, Sanam (2004). European Union and the Middle East: A Historical Analysis. *Pakistan Horizon* 57 (1), s. 23–46.

O'Donnell, Hugh (2016). The European Union as Mediator in Israel-Palestine: Operations Cast Lead and Protective Edge. *EU Diplomacy Paper* 1, s. 1–29.

Pardo, Sharon (2009). Integration without Membership: Israel and the European Union. *Contemporary European Studies* 21 (1), s. 37–57.

Pardo, Sharon – Touval, Yonatan (2010). When Europe Spoke Out on the Mideast. *The New York Times*. 8. 6. 2010 (<https://www.nytimes.com/2010/06/09/opinion/09iht-edpardo.html>, 17. 2. 2023).

Plessix du, Caroline (2011). The European Union and Israel. *Bulletin du Centre de recherche français à Jérusalem* 22, s. 1–18.

Pressman, Jeremy (2003). Visions in Collision: What Happened at Camp David and Taba? *International Security* 28 (2), s. 5–43).

Reuters (2009). EU's Solana calls for UN to recognise Palestinian state. *Reuters*. 12. 7. 2009 (<https://www.reuters.com/article/idUSLC616115>, 7. 3. 2023).

Reuters (2020). EU rejects Trump Middle East peace plan, annexation. *Reuters*. 4. 2. 2020 (<https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-eu-idUSKBN1ZY1I9>, 7. 3. 2023).

Sarto Del, Raffaella A. (2015). Borders, Power and Interdependence: A Borderlands Approach to Israel-Palestine and the European Union. In: Sarto Del, Raffaella A., *Fragmented Borders, Interdependence and External Relations – The Israel-Palestine-European Union Triangle* (London: Palgrave Macmillan), s. 3–27.

Sen, Somdeep (2022). The EU is not an honest broker between Israel and Palestine. *Aljazeera*. 8. 9. 2022 (<https://www.aljazeera.com/opinions/2022/9/8/the-eu-is-not-an-honest-broker-between-israel-and-palestine>, 10. 1. 2023).

Steinberg, Gerald M. (2004). Europe's failed Middle East Policies. *Security Dialogue* 35 (3), s. 389–392.

Tocci, Nathalie (2013). The Middle East Quartet and (In)effective Multilateralism. *Middle East Journal* 67 (1), s. 29–44.

Union for the Mediterranean (nedat.). Member States. *Union for the Mediterranean* (<https://ufmsecretariat.org/who-we-are/member-states/>, 23. 2. 2023).

United Nations (2000). The Question of Palestine. *United Nations*. 20. 10. 2000 (<https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-213192/>, 7. 3. 2023).

UNRWA [United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East] (nedat.). Who we are. *Unrwa* (<https://www.unrwa.org/who-we-are>, 26. 1. 2023).

Wadi, Ramona (2022). The two-state compromise drives arguments for and against Palestine's UN membership. *Middle East Monitor*. 1. 9. 2022 (<https://www.middleeastmonitor.com/20220901-the-two-state-compromise-drives-arguments-for-and-against-palestines-un-membership/>, 22. 3. 2023).

Wilson, Rodney (1994). The Economic Relations of the Middle East: Toward Europe or within the Region? *Middle East Journal* 48 (2), s. 268–287.

Resumé

The conflict between Israel and Palestine started immediately after Israel declared its independence in 1948 and it has been continuing since then. The European Union, the United States of America, and the United Nations tried to propose some initiatives and plans for peace arrangement. The Middle East Quartet, composed of Russia, the United States of America, the European Union, and the United Nations, is an important player in the Middle East peace process. The Quartet created a peace plan called Road Map, which became an important peace act. However, the conflict continues and Palestine and Israel cannot negotiate peace and cannot end the conflict.

My bachelor's thesis is about the role of the European Union in the Middle East peace process between Palestine and Israel. In the thesis, I introduced the progress of the EU's role in the peace process. I focused on the peace initiatives and plans from the EU and also on the role of the EU in the Middle East Quartet. My primary objective is to explain the European Union's role in the peace process between the years 1993 and 2022.

The bachelor thesis is divided into four chapters. In the beginning, I described the relation between the European Union and Israel. I mentioned the beginnings and subsequent progress of their cooperation and disagreements in their relation. In the second chapter, I described the relation between the European Union and Palestine. I mentioned the beginnings of their relation, then the following progress of their cooperation, and also the EU's huge support for Palestine. I continued with a chapter about activities and initiatives of the EU before the year 1993 in the Middle East peace process such as Camp David Accords and Venice Declaration. In the last chapter, I focused on the years from 1993 to 2022 and I introduced the main initiatives of the Middle East Quartet and the EU, the Euro-Mediterranean Partnership, the duty of the EU Special Representative for the Middle East Peace Process, and the missions of the EU in the conflict. I also introduced Hamas, which is an important political party in Palestine and Hamas's victory in the last elections influenced the peace process in the Middle East. In conclusion, I familiarized readers with the results of my exploration.